

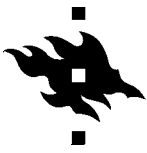
Viestinnän tutkimuskeskus CRC
Helsingin yliopisto

Sähköisiä kohtaamisia:

**Suomalaisten yhteiskunnallinen
osallistuminen internetissä**

Heli Pessala

3.10.2008

Julkaisija:

Viestinnän tutkimuskeskus CRC
Helsingin yliopisto, viestinnän laitos
Oikeusministeriön demokratiayksikkö

Julkaisun laji:

Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja
1/2009
ISBN 978-952-10-5270-5 (nid.)
ISBN 978-952-10-5271-2 (PDF)

Tekijät:

Heli Pessala

Hankkeen kesto

16.6–3.10.2008

Kokonaissivumäärä:

55

Kieli:

Suomi

Julkaisun nimi: Sähköisiä kohtaamisia: Suomalaisten yhteiskunnallinen osallistuminen internetissä.

Tiivistelmä:

Suomalaisten poliittinen osallistuminen on viime vuosikymmenien aikana vähentynyt merkittävästi. Internetin on ajateltu vahvistavan demokratiaa tarjoamalla kansalaisille mielekkään toimintareenaan yhteiskunnalliselle osallistumiselle sekä uudentyypisiä sähköisiä osallistumistapoja.

Lähtökohdat suomalaisten verkossa tapahtuvalle osallistumiselle ovat kansainvälisessä vertailussa hyvät: yli 80 prosenttia suomalaisista käyttää internetiä säännöllisesti. Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että kansalaisten verkon käyttö keskittyy pääasiassa arkiasioiden hoitamiseen sekä viihteelliseen käyttöön. Lisäksi verkon käyttö ja verkossa osallistuminen eivät ole jakautuneet tasaisesti kansalaisten kesken, vaan internetin käytössä heijastuvat verkon ulkopuoliset sosioekonomiset tekijät ja valtasuhteet. Aktiivisimpia toimijoita ovat verkon ulkopuolellakin aktiiviset henkilöt.

Toisaalta verkko on onnistunut aktivoimaan tiettyjä ryhmiä myös yhteiskunnallisten kysymysten äärelle. Poliittisesti passiiviset nuoret vaikuttavat olevan kiinnostuneita yhteiskunnallisesta osallistumisesta ennen kaikkea internetissä. Samanaikaisesti iäkkäimmistä ikäryhmistä edelleen vain kolmannes käyttää internetiä edes toisinaan. Tulevaisuuden yksi keskeisimpiä haasteita onkin eri ikäryhmien sekä yhä monipuolistuvien sosiaalisten, etnisten ja poliittisten ryhmien toisistaan poikkeavien toimintatapojen kohtaaminen verkossa ja sen ulkopuolella.

Tutkimuksissa yhteiskunnallinen osallistuminen on paikannettu pääasiassa julkishallinnon ylläpitämien virallisten foorumien ulkopuolella käytäväksi toiminnaksi ja kansalaisten vuoropuheluksi, esimerkiksi kaupallisilla verkkokeskusteluareenoilla ja yksityishenkilöiden ylläpitämissä blogeissa. Hallinnon ja kansalaisten kohtaaminen ja välitön vuorovaikutus sähköisillä areenoilla onkin tulevaisuudessa yksi tutkimusalan keskeisiä kysymyksiä.

Työ on toteutettu oikeusministeriön demokratiayksikön toimeksiannosta kesällä ja alkusyksyllä 2008.

Asiasanat:

Internet, osallistuminen, poliittinen osallistuminen, käyttö, kansalaiset, tietoyhteiskunta.

3.10.2008

1	JOHDANTO	4
1.1	TUTKIMUKSEN JA TUTKIMUSAINOSTON RAJAUS	4
1.2	TUTKIMUSKYSYMUKSET	5
1.3	KÄSITTEET	6
1.3	VERKKO-OSALLISTUMISEN ERI TASOT: INFORMAATION VASTAANOTTAMINEN, KUULEMINEN, AKTIIVINEN OSALLISTUMINEN	8
1.4	INTERNETIN VAIKUTUKSISTA YHTEISKUNNALLISEEN OSALLISTUMISEEN	9
2	TUTKIMUSAINOSTON ESITTELY	11
2.1	TUTKIMUSAINOSTON PAIKANTAMINEN	11
	YLEISIMMIN ESIINTYNEET ASIASANAT	12
2.2	TEHDYN TUTKIMUKSEN NÄKÖKULMIA	14
3	TUTKIMUSTULOKSET	16
3.1	INTERNETIN KÄYTTÖ.....	16
	YHTEENVETO.....	19
3.2	INFORMAATION VASTAANOTTAMINEN.....	20
	TIEDONHAKU: VALTIONHALLINNON VERKKOSIVUT	20
	TIEDONHAKU: KUNTIEN VERKKOSIVUT	22
	TIEDONHAKU: VAALIT	23
	YHTEENVETO.....	26
3.3	KUULEMINEN	27
	SÄHKÖISET VALMISTELU- JA OSALLISTUMISFOORUMIT	27
	SÄHKÖISIÄ VALMISTELU- JA OSALLISTUMISFOORUMEJA	29
	SÄHKÖINEN ÄÄNESTÄMINEN	30
	YHTEENVETO.....	31
3.4	AKTIIVINEN OSALLISTUMINEN	32
	YHTEYDENOTTO SÄHKÖPOSTITSE	32
	SÄHKÖISET ALOITTEET JA PALAUTTEET	32
	VERKKOKESKUSTELUT	34
	BLOGIT	36
	VERKKOADRESSIT	36
	YHTEENVETO.....	37
4	KANSAINVÄLINEN VERTAILU	38
4.1	KANSAINVÄLINEN TUTKIMUSKENTTÄ	38
4.2	KANSAINVÄLISET EROT VERKKO-OSALLISTUMISESSA	39
	INTERNETIN KÄYTTÖ.....	40
	SÄHKÖINEN HALLINTO	41
	TIEDONHAKU	41
	KESKUSTELUPALSTAT	42
	YHTEENVETO.....	42
5	TULEVAISUUDENNÄKYMÄT	43
5.1	KEHITYKSEN KESKEISIMMÄT TEKIJÄT JA HAASTEET	43
5.2	TULEVAISUUDENNÄKYMÄ: SUOMI VUONNA 2020.....	44
	YHTEENVETO.....	47
6	TIETOPOHJASSA HAVAITUT PUUTTEET JA SUOSITUKSET TUTKIMUKSEN KOHDENTAMISEKSI	48
	1. TUTKIMUSALAN JA SEN PERUSKÄSITTEIDEN YHTENÄISTÄMINEN	48
	2. TUTKIMUSTA KANSALAISTEN NÄKÖKULMASTA	48
	3. UUDET, OSALLISTUMISTA EDISTÄVÄT SISÄLTÖMALLIT	49
	4. SYSTEMAATTINEN SEURANTA	49
	YHTEENVETO.....	50
7	KIRJALLISUUSLUETTELO	51

3.10.2008

1 JOHDANTO

Suomalaisten poliittinen osallistuminen on elänyt viime vuosikymmeninä murroskautta, ja esimerkiksi säännöllinen puolue- ja äänestysosallistuminen on ollut tasaisessa laskussa 1960-luvulta lähtien. Elinkeinoelämän valtuuskunnan (EVA) vuosittain julkaisemat kansalliset arvo- ja asenneraportit osoittavat laajaa, kaikkiin yhteiskuntaryhmiin ulottuvaa poliittista vieraantumista.¹ 75 % suomalaisista katsoo puolueiden ajautuneen yhä kauemmaksi tavallisen ihmisen ongelmista. Myös kansalaisten luottamus poliittisiin instituutioihin, eduskuntaan ja virkamieskuntaan on laskenut merkittävästi.²

Osallistumisen laskun lisäksi yhteiskunnan toimintaympäristö on muuttunut. 1990-luvulla Suomi kulki kansainvälisenä edelläkävijänä tietoyhteiskunnan kehityksessä. Vuonna 2008 suomalaiset ovat edelleen EU:n kärkimaita internet-yhteyksien määrässä ja verkon käytössä.³ Yhä useammat valtionhallinnon sekä kuntien toiminnot, palvelut sekä mahdollisuudet yhteiskunnalliseen osallistumiseen ovat siirtyneet sähköiseen muotoonsa. Viime vuosina Suomi on kuitenkin pudonnut kauas kansainvälisestä kärjestä tieto- ja viestintätekniikan palvelujen käyttöönotossa, muun muassa tarkasteltaessa julkisten verkkopalvelujen tarjontaa.⁴

Tietoyhteiskunnan viimeaikaisin kehitys sekä muutokset kansalaisten poliittisessa osallistumisessa toimivat lähtökohtana *Verkko-osallistumisen nykytila ja tulevaisuudennäkymät* –hankkeen selvitykselle *”Sähköisiä kohtaamisia: Suomalaisten yhteiskunnallinen osallistuminen internetissä.”* Oikeusministeriön demokratiayksikön toimeksiannon mukaisesti *”tavoitteena selvityksessä on koota olennainen tuore tutkimustieto suomalaisten verkko-osallistumisesta. Lisäksi selvityksessä toivotaan arviota siitä, mihin suuntaan --- voidaan suomalaisten verkko-osallistumisen kehittyvän näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa. Lisäksi selvityksestä toivotaan käyvän ilmi mahdolliset puutteet ko. teemaa koskevassa tietopohjassa.”*⁵

Verkko-osallistumisen nykytila ja tulevaisuudennäkymät –hankkeen selvitys on osa oikeusministeriön demokratiapoliittisen asiakirjan valmistelutyötä. Asiakirja on tarkoitus luovuttaa eduskunnalle syyskaudella 2009. Asiakirjaa valmistellaan yhteistyössä ministeriöiden demokratiaverkoston ja kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANEn kanssa. *Verkko-osallistumisen nykytila ja tulevaisuudennäkymät* -selvityksen lisäksi osana asiakirjan valmistelutyötä teetetään selvitykset järjestötoiminnan tilasta ja tulevaisuudennäkymistä sekä äänestyskäyttäytymisen muutoksesta.

Verkko-osallistumisen nykytila ja tulevaisuudennäkymät -selvitys on toteutettu oikeusministeriön tilauksesta Helsingin yliopiston Viestinnän tutkimuskeskus CRC:ssä kesä-syyskuussa 2008. Hankkeessa tutkijana toimi VTK *Heli Pessala*, ja ohjausryhmään kuuluivat oikeusministeriön demokratiayksikön neuvotteleva virkamies *Sari Aalto-Matturi*, verkkosuunnittelija *Oili Salminen* ja erikoissuunnittelija *Niklas Wilhelmsson* sekä Helsingin yliopiston Viestinnän laitoksen professori *Hannu Nieminen*, tutkija *Janne Matikainen* sekä projektipäällikkö *Sinikka Sassi*.

1.1 Tutkimuksen ja tutkimusaineiston rajaus

Selvityksen painopiste on kansalaisten internetissä tapahtuvassa yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Selvityksessä tarkastellaan kansalaisten verkossa käyttämiä

¹ Esim. Haavisto, Kiljunen & Nyberg 2007.

² Borg 2006.

³ Tilastokeskus 2008.

⁴ i2010 Mid-Term Review 2008.

⁵ Oikeusministeriö 2008. Verkko-osallistumisen nykytila ja tulevaisuudennäkymät -hankkeen toimeksianto.

3.10.2008

osallistumiskanavia, kansalaisten ja hallinnon välistä sähköistä vuorovaikutusta sekä toisaalta kansalaisten kesken tapahtuvaa sähköistä yhteydenpitoa.

Jatkuvasti kehittyvä tieto- ja viestintäteknikka on mahdollistanut monia uusia kansalaisosallistumisen kanavia ja muotoja, ja esimerkiksi rajanveto joidenkin tietoteknisten laitteiden välillä on hälventynyt (esim. matkapuhelin ja tietokone). Selvityksessä on kuitenkin keskitytty pohtimaan ensisijaisesti tietokoneen, sähköpostin ja internetin mahdollistamia osallistumiskanavia ja -muotoja. Muut tiedonsiirtoverkot ja kommunikaatiovälineet on pääsääntöisesti rajattu tarkastelusta pois. Myös joukkoviestinten ja kansalaisjärjestöjen keskeinen rooli poliittisessa toiminnassa ja kansalaiskeskustelussa on jätetty toissijaiselle huomiolle. Selvityksessä keskipisteessä on nimenomaan yksittäisen kansalaisen yhteiskunnallinen osallistuminen internetissä. Kansalaisten varsinaisen verkko-osallistumisen lisäksi olennaista on huomioida myös kolikon toinen puoli: millaisia sähköisen osallistumisen mahdollisuuksia kansalaisille on ylipäänsä tarjolla?

Lähtökohtana selvitykselle on toiminut 2000-luvulla ilmestynyt verkko-osallistumista koskeva suomalainen ja kansainvälinen tutkimuskirjallisuus. Tutkimuskirjallisuutta on täydennetty ja tulevaisuudennäkymiä arvioitu tekemällä kahdeksan asiantuntijahaastattelua. Asiantuntijalausuntoja ovat antaneet tutkimusjohtaja *Kimmo Grönlund* (ÅA), tutkija *Kari A. Hintikka* (JY), KTT *Mika Mannermaa*, yliopistonlehtori *Juri Mykkänen* (HY), tutkimuspäällikkö *Juha Nurmela* (Tilastokeskus), projektipäällikkö *Heli Rantanen* (Helsingin kaupunki) projektipäällikkö *Sinikka Sassi* (HY) ja puheenjohtaja *Marja-Liisa Viherä* (Tulevaisuuden tutkimusseura). Asiantuntijakommentit on erotettu muusta tekstistä sitaatein ja *kursiivilla*.

Asiantuntijahaastattelujen lisäksi uunituoretta tutkimusmateriaalia selvitykseen on saatu VTT *Kimmo Elon* vetämän ”Suomalaisten politiikkatietämys kansainvälisessä vertailussa” -hankkeen työryhmältä (Turun yliopisto). Aiemmin julkaisematonta tutkimustietoa on saatu myös Tilastokeskuksen vuoden 2008 Tieto- ja viestintäteknikan käyttötutkimuksesta (liite 1).

1.2 Tutkimuskysymykset

Tietoyhteiskunnan nykytilan ja kansalaisten yhteiskunnallisessa osallistumisessa havaittujen muutosten taustaa vasten on rajattu myös tämän selvityksen verkko-osallistumista koskevat tutkimuskysymykset. Selvityksessä pyritään vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Mitä tutkimusta suomalaisten verkko-osallistumisesta on tähän mennessä tehty?

- Mitä teemoja on tutkittu?
- Minkälaisia puutteita suomalaisten verkko-osallistumista koskevassa tietopohjassa on havaittavissa?

2. Miten verkkoa käytetään tutkimusaineiston mukaan osallistumiseen?

- Missä asioissa verkkoa käytetään yhteiskunnalliseen osallistumiseen?
- Missä määrin eri väestöryhmät käyttävät verkkoa yhteiskunnalliseen osallistumiseen?

3. Miltä suomalaisten verkko-osallistuminen näyttää tutkimusten valossa kansainvälisessä vertailussa?

- Kuinka aktiivisia suomalaiset ovat osallistumaan verkossa suhteessa muiden Länsi-Euroopan maiden kansalaisiin?
- Kuinka monipuolisia osallistumismahdollisuuksia kansalaisille on tarjolla?

3.10.2008

4. Miten suomalaisten verkko-osallistumisen nähdään kehittyvän tulevaisuudessa?

- Mitkä tekijät vaikuttavat eniten verkko-osallistumisen tulevaisuuden kehitykseen?
- Minkälaisia haasteita suomalaisten verkko-osallistumisen kehittymiselle on havaittavissa tutkimusaineiston mukaan?
- Minkälaisia kansalaisten verkko-osallistumista edistäviä toimenpiteitä tai ratkaisuja ehdotetaan?

1.3 Käsitteet

Selvityksessä tarkastellaan suomalaisten *verkko-osallistumista*. Osallistuminen (engl. *participation*) on perinteisesti viitannut kansalaisten demokraattiseen rooliin, ja asianomaisten mukanaoloon prosessissa, ”jossa käsitellään tai toimeenpannaan kyseisen yhteisön tai toimijapiirin kannalta tärkeitä kollektiivisia asioita”.⁶ Osallistumiselle tyypillisiä ominaisuuksia ovat sen *sosiaalinen ulottuvuus, toiminnallisuus* ja eritoten *kansalaisten* osallistuminen yhteisten asioiden hoitamiseen. Anttiroikon mukaan osallistumisella ”tuodaan julki asianomaisille tärkeitä asioita, tuetaan tai vastustetaan vallitsevaa tilannetta tai tehdään uusia avauksia.” Birch⁷ on jäsennellyt perinteisen poliittisen osallistumisen muodot seuraavasti:

1. Vaaleissa ja kansanäänestyksissä äänestäminen
2. Vaalikampanjointi
3. Puoluetoiminta
4. Painostusryhmätoiminta
5. Mielenosoitukset
6. Kansalaistottelemattomuus
7. Vaikuttaminen hallintoa avustavissa toimielimissä
8. Käyttäjä- ja asiakasosallistuminen palvelujen tuotannossa
9. Yhteisöllinen vaikuttaminen esim. asunto- ja ympäristöasioissa

Tieto- ja viestintäteknikan kehityksen myötä Birch'in luetteloimia, perinteisiä osallistumisen muotoja on siirtynyt toteutettavaksi internetissä, ja osallistumistavat ovat tulleet entistä riippumattomimmiksi ajasta ja paikasta. Verkko on tullut merkittäväksi yhteydenpitovälineeksi paitsi kansalaisten kesken myös yhteydenpidossa viranomaisiin ja poliitikkoihin. Internet on myös muotoutunut yhdeksi keskeisimmistä vaalikampanjoinnin toiminta-alueista niin poliitikoille kuin kansalaisillekin.⁸ Lisäksi tietoverkot ovat mahdollistaneet täysin uudentyyppisten osallistumismuotojen syntymisen. Esimerkiksi verkkoblogit, sähköiset keskustelufoorumit ja vaalikoneet ovat vakiinnuttaneet paikkansa uusina kommunikointi- ja osallistumismuotoina. Perinteiset poliittisen osallistumisen muodot ovat verkon myötä muuttuneet ja niiden keskinäiset rajat hämärtyneet.⁹

Verkko-osallistumisen tutkimusalan suhteellisesta nuoruudesta ja jatkuvasta kehitymisestä johtuen verkkovälitteistä yhteiskunnallista osallistumista koskeva terminologia ei ole vakiintunut kattamaan yhtäläisiä ja yksiselitteisiä määrittelyjä. Määritelmät ovat sisällöiltään edelleen hyvin

⁶ Anttiroiko 2003, 14.

⁷ Birch 1996, 81.

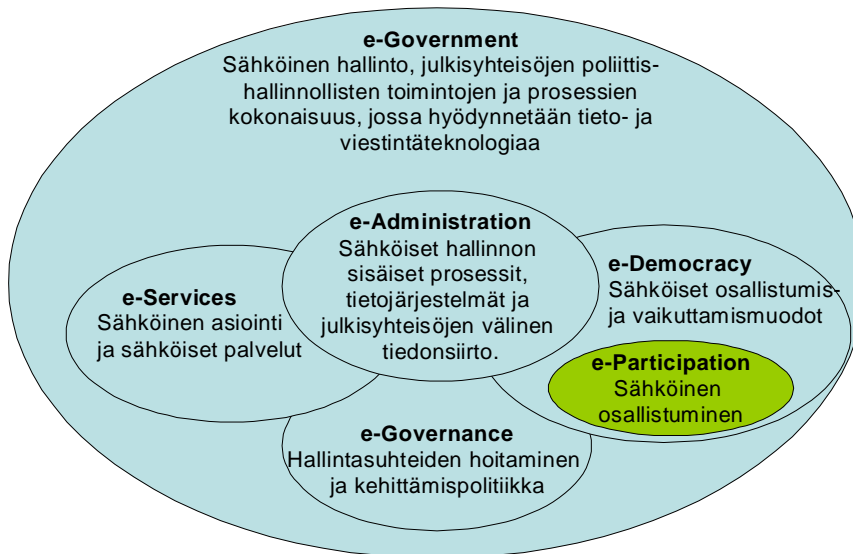
⁸ Esim. Borg & Moring 2005;

⁹ Sinikka Sassi. Haastattelu 12.8.2008.

3.10.2008

kirjavia ja muovautuvat jatkuvasti sekä suomalaisen että kansainvälisen tutkimuksen kentällä¹⁰: ”Tutkimuskirjallisuudesta puuttuvat edelleen tutkijayhteisön alun perin määrittelemät sähköisen osallistumisen avainkäsitteet ja työvälineet. Toisin sanoen, tutkijayhteisön käsitys itsestä ei ole yhdenmukainen saatujen tutkimustulosten kanssa.”

Anttiroiko¹¹ on havainnollistanut sähköisen vuorovaikutuksen termejä oheisessa kaaviossa, joka toimii lähtökohtana käsitteiden määrittelylle myös tässä selvityksessä:

Kaavio 1: eGovernment ja sen lähikäsitteet.

Sähköinen hallinto, e-hallinto (eGovernment)

Sähköisellä hallinnolla viitataan julkisten palveluiden sähköisen toteutuksen kokonaisuuteen, jossa tieto- ja viestintäteknologiaa hyväksi käyttäen parannetaan sekä kehitetään palveluja ja tehokkuutta. ”eGovernment-käsitteen ytimen voidaan katsoa olevan *sähköisissä hallinnollisissa prosesseissa (eAdministration)*, mutta toisaalta sen tietoyhteiskuntakehityksen myötä syntyneet laajennukset koskevat nimenomaan sellaisia ’ulkoisia suhteita’ ja niiden rajapintoja, kuten palvelujen järjestäminen (*eServices*), demokraattiset prosessit (*eDemocracy*) sekä hallintasuhteiden hoitaminen (*eGovernance*).”¹²

eGovernment-keskustelu kumpuaa erityisesti hallintoa, palveluja, demokratiaa ja kehittämistä koskevasta näkökulmasta, ”joka on ytimeltään hallinnon tehtävien ja niiden hoitamiseen liittyvien sisäisten ja ulkoisten suhteiden näkökulma.”¹³

Sähköinen asiointi ja sähköiset palvelut (eServices)

¹⁰ Medaglia 2007, 180. Tutkijan oma käännös. Alkuperäinen: ”The key concepts and tools of eParticipation, as formulated in the initial debate among the research community, are still widely absent from the body of literature. In other words, the self-perception of the research community is indeed not in line with the available outcomes of the research products.”

¹¹ Anttiroiko 2003.

¹² Anttiroiko 2003.

¹³ Anttiroiko 2003.

3.10.2008

Sähköisellä asioinnilla tarkoitetaan julkisten palveluiden tarjoamista ja käyttöä sekä tietojen jakamista verkon kautta. Palvelut voidaan jakaa asiointipalveluihin ja muihin palveluihin. Suomessa sähköisiä asiointipalvelujen kehittämistä koordinoi valtiovarainministeriö.¹⁴ Myös tässä selvityksessä sivutaan sähköisten asiointipalvelujen käyttöä, mutta ne eivät ole samassa määrin tarkastelun keskipisteessä kuin demokraattiset prosessit.

Verkkodemokratia, e-demokratia (eDemocracy)

E-demokratialla tarkoitetaan laajasti kansalaisten sähköistä linkittämistä demokraattisiin prosesseihin ja hallintoon: E-demokratia on ”kansanvaltaan liittyvien päätöksentekoprosessien, vaalien ja äänestysten, osallistumisen ja vaikuttamisen ja muiden demokratiakäytäntöjen hoitamista tieto- ja viestintäteknikkaa hyödyntämällä.”¹⁵

Verkko-osallistuminen, sähköinen osallistuminen (eParticipation)

Verkko-osallistuminen on verkkodemokratian yksi merkittävä osa-alue, jossa kansalaiset voivat osallistua mielipiteen muodostamiseen ja itse päätöksentekoprosessiin sähköisten kanavien kautta.¹⁶ Verkko-osallistuminen ymmärretään selvityksessä paitsi perinteisten osallistumismuotojen sähköisinä toteutuksina, myös internetin mahdollistamilla täysin uudentyyppisillä osallistumismuodoilla.

Verkko-osallistuminen nähdään tässä yhteydessä perinteistä puoluepoliittista osallistumista laivempänä käsitteenä, ja sillä viitataan sähköisesti tapahtuvaan *yhteiskunnalliseen* osallistumiseen.

Verkko-osallistuminen eli mukanaolo poliittisessa prosessissa voi kuitenkin tapahtua myös hiljaisesti – lievimmillään verkko-osallistuminen merkitsee tiedonsaantia kunnan tai valtionhallinnon asioista sähköisiä kanavia pitkin.¹⁷

Verkko-osallistumisen merkittäviä piirteitä on verkon mahdollisuus edistää **suoran osallistumisen** muotoja, osallistumista ilman edustajia. Suoran osallistumisen avulla kansalaisilla on mahdollisuus tuoda esille omia mielipiteitään ja ajatuksiaan, ja tällä tavoin vahvistaa ja täydentää edustuksellista demokratiaa.¹⁸

1.3 Verkko-osallistumisen eri tasot: informaation vastaanottaminen, kuuleminen, aktiivinen osallistuminen

Tieto- ja viestintäteknikan kehitys ja käytön yleistymisen ovat synnyttäneet uudentyyppisiä sähköisiä kansalaisosallistumisen muotoja sekä toisaalta mahdollistaneet perinteisten osallistumismuotojen toteuttamista verkossa.

Karkeasti jaotellen verkossa tapahtuva osallistuminen voidaan jakaa kolmeen eri tasoon.¹⁹

1) Informaation vastaanottaminen (Information). Yksisuuntainen suhde, jossa kansalaiset vastaanottavat hallinnon jakamaa informaatiota.

¹⁴ Valtiovarainministeriö 2008.

¹⁵ Oikeusministeriö 2008a, 20.

¹⁶ Buchsbaum 2008.

¹⁷ Kettunen 2004.

¹⁸ Oikeusministeriö 2008a, 19.

¹⁹ OECD 2001; Macintosh 2004.

3.10.2008

– > *Esim. Kuntien ja valtionhallinnon verkkosivut ja niiden palvelut, sähköinen tiedottaminen.*

2) Kuuleminen (Consultation). Kahdensuuntainen vuorovaikutussuhde kansalaisten ja hallinnon välillä: kansalaiset voivat antaa palautetta hallinnolle, mutta hallinto määrittelee, mitä teemoja ja miten kansalaiset voivat arvioida.

– > *Esim. Sähköinen palautemahdollisuus, sähköiset valmistelufoorumit.*

3) Aktiivinen osallistuminen (Active participation). Kansalaisten ja hallinnon välinen vuorovaikutteinen kumppanuus, jossa kansalaiset pääsevät osallistumaan ja vaikuttamaan koko päätöksentekoprosessin kulkuun. Lopullinen päätösvalta lepää kuitenkin hallinnon harteilla.

– > *Esim. Sähköiset aloitekanavat, verkkoadressit, blogit.*

Käytännössä luokittelua eri sähköisten osallistumismuotojen välillä on vaikea määritellä vedenpitävästi. Tietyt osallistumismuodot voidaan nähdä kuuluvan useampaan kategoriaan osallistumisen ja osallistumiskanavan lähtökohdista riippuen. Toisaalta rajoja eri sähköisten osallistumismuotojen ja -foorumien välillä on myös vaikea määritellä. Uudentyyppisten verkko-osallistumismuotojen voidaan olettaa edelleen haastavan perinteiset määritelmät yhteiskunnallisen osallistumisen muodoista (kts. edellinen alaluku).

1.4 Internetin vaikutuksista yhteiskunnalliseen osallistumiseen

Viherä²⁰ on teoretisoinut kansalaisten viestintävalmiuksia, ja hänen mukaansa tieto- ja viestintäteknikan käyttö lepää kolmen keskeisen komponentin varassa. Ne ovat **liittymä** eli pääsy tietoverkkoon, **osaaminen** eli uusien viestintävälineiden tekninen ja sosiaalinen hallitseminen ja viestinnällinen ymmärtäminen sekä **motivaatio** eli omien tarpeiden ja itseilmaisun tyydyttäminen ja yhteisöön kuulumisen. Viestintävalmiudet ovat tiukasti kytköksissä kansalaisyhteiskunnan muotoutumiseen ja siinä toimimiseen. Yhdenkin viestintävalmiuden puuttuminen estää yhteisöllisen viestinnän paitsi kansalaisyhteiskunnassa myös kansalaiselta hallinnon suuntaan.

Rantanen²¹ on todennut pelkästään tietoverkkoon pääsyn helpottamisen jättävän ratkaisematta ”ne ihmisten motivaation ja taitojen puuttumisen ongelmat, jotka ovat suurin syy sille, että suuri osa suomalaisista ei edelleenkään halua käyttää tietokonetta tai internetiä.”

”Näistä on vähän kaikesta pula, ne on kaikki alhaisella tasolla...jotakin kautta niistä täytyy lähteä. Motivaatio voisi löytyä, että se olisi siitä omasta arkisesta ympäristöstä. Osaaminen niin, että se olisi yhteisosaamista ja se välittyisi sieltä.”²²

Internetin vaikutuksia kansalaisten poliittiseen osallistumiseen on teoretisoinut muun muassa Norris.²³ Karkeasti arvioiden verkolla voidaan nähdä kahdentyyppisiä seurauksia kansalaisosallistumiselle.

Optimististen arvioiden (**Mobilization Theory**) mukaan internetillä on kansalaisia aktivoiva vaikutus: verkko edistää etenkin passiivisten kansalaisten osallistumisaktiivisuutta ja -mielekkyyttä tarjoamalla aiempaa monipuolisempia, käytännöllisempiä ja edullisempia osallistumismuotoja. Teorian mukaan internet myös helpottaa ja vahvistaa yhteydenpitoa ja tiedonvälitystä sekä kansalaisten kesken että hallinnon suuntaan. Verkko voi myös parantaa kansalaisten tietämystä ja kiinnostusta yhteiskunnallisista asioista, ja näin ollen madaltaa

²⁰ Viherä 1999.

²¹ Rantanen 2004, 232.

²² Marja-Liisa Viherä. Haastattelu 28.7.2008.

²³ Norris 1999; 2001.

3.10.2008

kynnystä yhteiskunnalliseen osallistumiseen – internetissä osallistumisen kynnyksen nähdään myös olevan perinteistä osallistumista matalampi.

Varovaisempien arvioiden (**Reinforcement Theory**) mukaan internetin vaikutukset kansalaisosallistumisen edistämiseksi ovat hyvin marginaalisia. Verkkopalvelut eivät motivoi poliittisesti passiivisia kansalaisia osallistumaan, vaan verkko toimii uutena osallistumiskanavana lähinnä jo ennestään poliittisesti aktivoituneille ja politiikasta kiinnostuneille kansalaisille. Tasapuolista verkko-osallistumista rajoittavat muun muassa rajalliset teknologiset resurssit ja sosioekonomiset erot kansalaisten välillä.

Kaikkein pessimistisimpien näkemysten mukaan internet vain entisestään syventää digitaalista kuilua ja sen aiheuttamia sosiaalisia ja poliittisia eroja eri väestöryhmien kesken.²⁴

Merkkejä internetin aktivoivasta sekä toisaalta rajallisesta vaikutuksesta osallistumisen kehitykseen on havaittu sekä kotimaisissa että kansainvälisissä tutkimuksissa.²⁵

Verkon myötä ennen kaikkea kansalaisten organisoitumiselle on syntynyt uusia mahdollisuuksia: Yhtenä lähtökohtana voidaan pitää Veghin²⁶ jaottelua **internet-vahvisteiseen** ja **internet-perustaiseen** toimintaan. Ensimmäinen luetaan kansalaisaktiivisuudeksi, jossa internetiä käytetään yhtenä kommunikaatiokanavana, kun taas jälkimmäinen nojaa kokonaan internetiin. Internet-vahvisteista liikehdintää on määritelty myös **haktivismiksi** eli tietoverkkoavusteiseksi aktivismiksi.²⁷

Verkon myötä myös perinteiset poliittiset puoluerajat ylittävä organisoituminen on helpottunut ja yleistynyt, mikä on synnyttänyt useita uudenlaisia, yhden asian ympärillä toimivia kokoonpanoja.

”Verkossa voi toimia samat yhdistämistavat kuin muissa harrastuksissa. Se että olet kiinnostunut politiikasta, eihän se ole mikään erillinen kategoria jostain muusta harrastamisesta. --- Kun puhutaan puoluepolitiikasta, silloin on vastakkaiset näkemykset. Mutta esimerkiksi ilmastonmuutoksen hidastamiseen voi [verkossa] syntyä hyvin laaja harrastajien joukko, poliittinen puolue on silloin toissijainen asia.”²⁸

Tähän viittaa myös Häyhtiön²⁹ huomio **refleksiivisestä politiikkäkäsityksestä**, jonka mukaan nykyaikainen poliittinen toiminta ei enää kumpua puoluepoliittisista ideologioista, vaan ilmenee henkilökohtaiseen elinympäristöön, kuten kuluttamiseen, tai terveyteen liittyvinä yksittäisinä valintoina. Osallistuva kansalainen tahtoo nostaa asialistalle itse valitsemiaan ja itselleen tärkeitä asioita, mikä mahdollistuu uudella tavalla internetin individualistisessa toimintaympäristössä vahvistaen kansalaisten aktiivista toimijuutta ja kansalaislähtöisen politikoinnin kehittymistä: ”Internetin ansiosta kuka tahansa voi murtautua omalla asialistallaan julkisuuden eri tasoille, mikäli ajettavalla asialla on nostetta ja kannatusta myös muiden mielestä.”

²⁴ Esim. Norris 2001.

²⁵ Esim. Strandberg 2004; Lehtonen 2004; Mykkänen 2008.

²⁶ Vegh 2003.

²⁷ Esim. Meikle 2002; McCaughey & Ayers 2003.

²⁸ Juha Nurmela. Haastattelu 7.7.2008.

²⁹ Häyhtiö 2008.

3.10.2008

2 Tutkimusaineiston esittely

2.1 Tutkimusaineiston paikantaminen

Tutkimuskirjallisuutta suomalaisten verkko-osallistumisesta kartoitettiin tekemällä yliopistokirjastojen LINDA- ja ARTO-yhteistietokannoista tietohakuja elokuussa 2008.

LINDA sisältää Suomen kansallisbibliografian ja viitetiedot yliopistokirjastojen, Eduskunnan kirjaston, Varastokirjaston, Tilastokirjaston sekä joidenkin ammattikorkeakoulujen kirjastojen tietokantoihin sisältyvistä kirjoista ja sarjoista, kartoista, visuaalisesta aineistosta, arkistoista, opinnäytetöistä ja elektronisesta aineistosta.

ARTO on kotimaisten tieteellisten artikkelien viitetietokanta. ARTOon rekisteröidään artikkelit kattavasti noin 600 jatkuvasti ilmestyvästä aikakauslehdestä. Tiedot tallennetaan kuukauden sisällä lehden numeron ilmestymisestä. Lisäksi ARTOon tallennetaan satunnaisesti kuhunkin aihealueeseen liittyviä artikkeliviitteitä useista muista lehdistä ja kokoomateoksista.

Tiedonhaut LINDAsta ja ARTOsta eivät anna absoluuttista kuvaa verkko-osallistumista koskevasta tutkimuksesta, vaan esittävät hyvin rajallisen katsauksen teemaan – hakutulokset riippuvat paljolti kirjastojen omiin tietojärjestelmiinsä hankkimista teoksista sekä julkaisujen asiasanojen määrittelystä. Lisäksi monissa politiikan tutkimuksissa internetiä sivutaan vain yhtenä monista poliittisen toiminnan areenoista, ei niinkään tutkimuksen ytimenä tai muusta toiminnasta erillisenä toimintana.

Selvityksen seuraavissa luvuissa LINDA- ja ARTO- hakuja onkin täydennetty asiantuntijahaastatteluilla ja muilla asiasanoilla toteutetuissa tiedonhauissa julki tulleilla tutkimusjulkaisuilla. Lisäksi näkökulmia tehtyyn tutkimukseen on tarjonnut Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston FSD:n ylläpitämä verkkoaineisto.

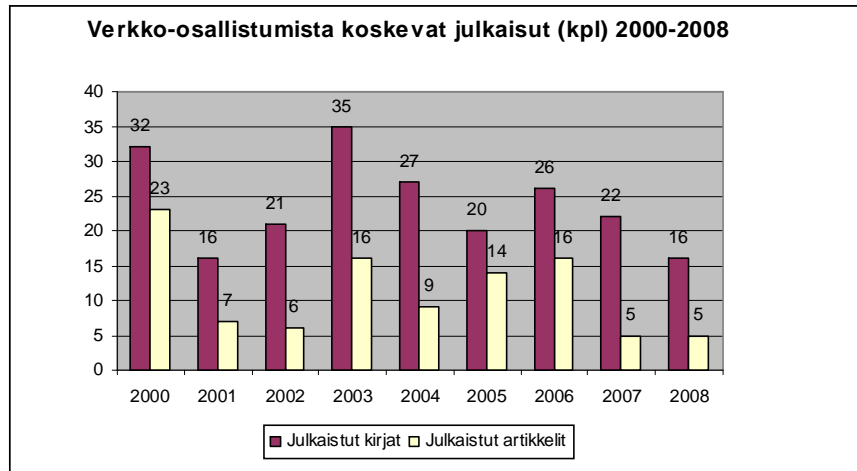
Tietohaku rajattiin Suomessa vuoden 2000 ja 2008 välillä ilmestyneisiin tieteellisiin julkaisuihin, kirjoihin, artikkeleihin, väitöskirjoihin ja pro gradu -tutkielmiin. Tätä aikaisemmin ilmestynyt tutkimus todettiin tutkimusalan nopean kehityksen takia selvitykselle vähemmän relevantiksi.

Koska termit verkko-osallistuminen ja verkkovaikuttaminen eivät ole vakiintuneet Yleisessä suomalaisessa asiasanastossa, aihetta kartoitettiin tekemällä asiasanahakuja, jolloin haku kohdistuu kaikkiin julkaisusta tietokantaan tallennettuihin tietoihin, kuten otsikkoon, asiasanoihin, tiivistelmään jne. Hakutuloksia haettiin LINDAn ja ARTOn tutkimusjulkaisuista, jotka kattoivat termit "*internet?*" (= sanan katkaisumerkki) **tai** "*sähköi?*" **sekä** "*osallistum?*" **tai** "*vaikuttam?*" **tai** "*käyttö?*".

Jokaisen viitteen sisällönkuvailu käytiin läpi yksi kerrallaan, ja tässä tarkastelussa joukosta poistettiin teokset, jotka eivät varsinaisesti liittyneet yhteiskunnalliseen osallistumiseen verkossa, vaikka viitteestä olisikin löytynyt haetut asiasanat.

Lopulliseen aineistoon valikoitui **215 julkaistua kirjaa** LINDA-tietokannasta sekä **101 artikkelia** ARTO-tietokannasta, eli yhteensä **316 julkaisua**. Tutkimuskirjallisuus jakaantui eri julkaisu vuosille seuraavasti:

3.10.2008

Kaavio 1. Verkko-osallistumista koskevat suomalaiset tutkimusjulkaisut vuosina 2000–2008³⁰.

Tehdyn tutkimuksen määrässä on huomattavissa selvä piikki vuosituhannen vaihteessa sekä vuoden 2003 tienoilla. Vähemmän tutkimusta on julkaistu viime vuosina sekä toisaalta vuosina 2001 ja 2002. Asiantuntijahaastattelussa kävi ilmi, että aiheesta tehdyn tutkimuksen määrä on ollut Suomessa suorassa yhteydessä julkisen rahoituksen kanssa. Taulukosta ei kuitenkaan voida kuitenkaan tehdä vedenpitäviä päätelmiä kehityksestä. Osaltaan tutkimusjulkaisujen kasaantuminen tietyille vuosille on peräisin tutkimusprojektien omista sykleistä – hankkeiden päättymistä edeltävä aika on pääsääntöisesti projektin alkuvuosia vilkkaampaa.

Yleisimmin esiintyneet asiasanat

LINDA- ja ARTO- hauilla paikannetusta tutkimusaineistosta kerättiin julkaisutiedoissa (otsikosta, tiivistelmästä tai asiasanoista) yleisimmin esiintyneet asiasanat. Asiasanojen lajittelun lopputulos osoittaa tutkimusalan suurta hajanaisuutta: tietohaulla saatiin satoja (480 kpl kirjoissa ja 91 artikkelissa) eri hakusanoja, joista suurin osa esiintyi hakutuloksissa vain yhden teoksen yhteydessä. Tuloksia tarkasteltaessa voidaan todeta tutkimusalan olevan hyvin hajanainen ilman selkeää yhtenäistä pohjaa esimerkiksi tutkimusalaan koskevassa terminologiassa.

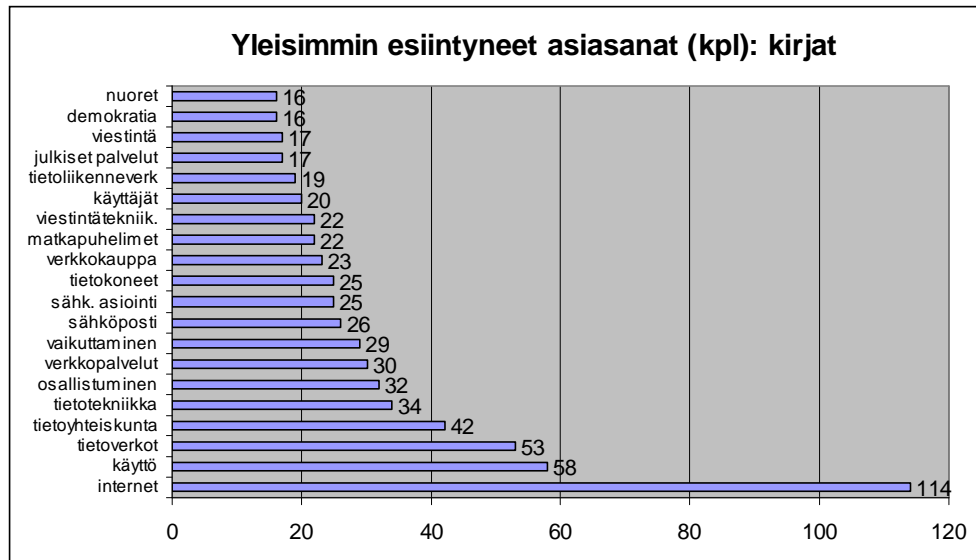
Kirjatietokannassa useimmin esiintyneitä asiasanoja olivat hakusana-johdannaisten (internet, osallistuminen, vaikuttaminen ja käyttö) lisäksi **tietoverkot**, **tietoyhteiskunta** ja **tietotekniikka**.

Artikkelitietokannassa useimmin esiintyneitä asiasanoja hakusana-johdannaisten ohessa olivat **tietoyhteiskunta**, **verkkopalvelut** sekä **tietoverkot**.

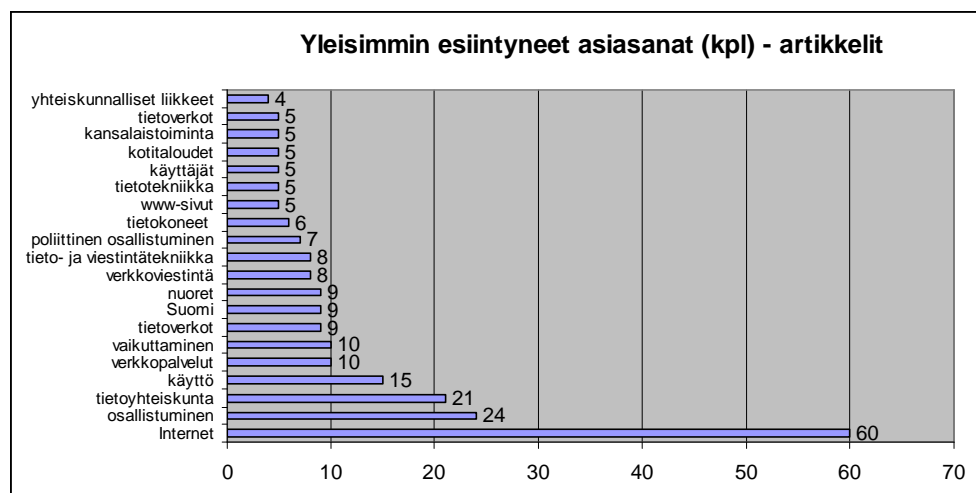
Kaksikymmentä useimmin esiintynyttä asiasanaa sekä artikkeli- että kirjatietokannoista on eritelty seuraaviin kaavioihin:

³⁰ 21.8.2008 mennessä tietokantoihin rekisteröidyt julkaisut.

3.10.2008

Kaavio 2. Tietohaussa yleisimmin esiintyneet asiasanat (kirjat). n=215.

Kaavio 3. Tietohaussa yleisimmin esiintyneet asiasanat (artikkelit). n=101.

LINDA- ja ARTO-tietokannoista tehdyt haut osoittavat sähköiseen kaupankäyntiin, verkkopalveluihin ja sähköiseen asiointiin liittyen huomattavan paljon osumia (asiasanat **verkkokauppa**, **verkkopalvelut** ja **sähköinen asiointi**). Myös tietotekninen näkökulma nousi asiasanahauissa voimakkaasti esiin: muun muassa termit **tietoliikenne**, **tietoverkot**, **tieto- ja viestintätekniiikka** ovat yleisiä asiasanoja tutkimusaineiston joukossa. Myös nuorten verkon käyttöä on kartoitettu asiasanojen yleisyyden perusteella monessa tutkimusjulkaisussa.

Verkko-osallistumisen tutkimuksen näkökulmista kuvaavaa on, että asiasana **vuorovaikutus** mainitaan kaikkien 316 tutkimusjulkaisun yhteydessä yhteensä vain neljä kertaa. Myös muut kansalaisten aktiiviseen toimijuuteen viittaavat asiasanat, kuten **osallistuva suunnittelu** ja **kansalaisverkot** esiintyvät vain satunnaisten tutkimusten yhteydessä.

On kuitenkin muistettava, että yllä kuvailulla tietokantahaulla saadaan esille vain yksi näkökulma verkko-osallistumisesta tehtyyn tutkimukseen. Monissa yhteiskunnallista osallistumista koskevissa tutkimusjulkaisuissa internetiä sivutaan yhtenä useista

3.10.2008

osallistumiskanavista, jolloin verkossa toimiminen ei välttämättä nouse keskeiseksi tutkimusjulkaisun kuvailussa.

2.2 Tehdyn tutkimuksen näkökulmia

Pääosassa verkko-osallistumista sivuavasta tutkimuksesta keskitytään kansalaisten tietoteknisten taitojen (osaaminen) erittelyyn. Puhtaasti tietotekniset lähestymistavat ovatkin olleet laajin aihepiiri verkko-osallistumisen alaa sivuavassa tutkimuksessa. Kansalaisten tietotekniset taidot antavat kuvaa valmiuksista sähköiseen yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Aihepiiriin tutkimukset vastaavat usein myös kysymyksiin kansalaisten ja yhteiskunnallisen informaation kohtaamisesta verkossa.

Suomalaisten tietoteknisiä valmiuksia on tarkasteltu erityisen säännöllisesti 1990-luvun puolivälistä lähtien. Eri kansalaisryhmien seurantatutkimuksissa on koottu yhteen muun muassa ryhmien internetin käyttöä ja käyttötarkoituksia sekä kotitalouksien laajakaistayhteyksiä. Perusteellisissa tarkasteluissa on otettu huomioon myös eri sosioekonomiset tekijät. Erityisesti nuorten tietotekniikan aktiivinen ja toisaalta iäkkäämpien vähäisempi verkon käyttö on valikoitunut tarkempaan tarkasteluun useassa tutkimushankkeessa.³¹ Toisaalta tarkoin on tutkittu myös tietoteknisen kehityksen ulkopuolelle jätettyjen ja jättäytyneiden suomalaisten profiileja.³² Myös tietotekniikan kehitystä osana yhteiskunnallista kehitystä on tarkasteltu useassa julkaisussa.³³

Seurantatutkimusta suomalaisten tietoteknisistä taidoista on tehty etupäässä Tilastokeskuksen sekä valtiovarainministeriön toimesta. Tilastokeskuksen julkaisut ovat keskittyneet etupäässä kansalaisten käyttötaitojen, kaupallisten verkkopalvelujen sekä verkko-oppimisen tarkasteluun, kun ministeriön tutkimuksissa keskiössä on ollut sähköisten julkisten palveluiden käyttöönotto. Tilastokeskus julkaisee säännöllisesti myös vertailulukuja Suomen ja muiden EU-maiden verkon käyttötarkoituksista, käytön aktiivisuudesta sekä tilastoja internetin käyttäjäkunnasta.³⁴

Lähes vuosittain on julkaistu eri tahojen toimesta myös tietotekniikan opaskirjoja, joista suurin osa on suunnattu iäkkäämmille tietokoneiden ja -verkkojen käyttöä opetteleville.

Verkossa tapahtuvaa kuulemista ja aktiivista osallistumista on eritelty etupäässä erilaisten paikallisten kansalaisten osallistamishankkeiden kautta. Paikallisia tietoyhteiskunnan kehittämishankkeita ryhdyttiin toteuttamaan Suomessa 1990-luvun lopulla. Hankkeissa keskiössä olivat ennen kaikkea teknologisesta kehityksestä syrjäytymisvaarassa olevien kansalaisten osallistumisen aktivoiminen kuntatasolla yhteiskunnallisen tietoteknisen tasa-arvon kehittämiseksi. Lähtökohta hankkeissa oli pääasiassa teknologiakeskeinen: Kuntalaisia varten perustettiin kansalaistupia, joissa tietokoneen käyttö tapahtui ilmaiseksi sekä ammattilaisen ohjauksella. Hankkeissa luotiin paikallisia kansalaisverkkoja, joissa asukkaat pystyivät vaihtamaan ajatuksiaan. Tavoitteena oli paikallisuuden luominen ja yhteenkuuluvuuden vahvistuminen verkon välityksellä. Verkosta toivottiin luonnollista yhteydenpidon välinettä sekä demokraattista keskustelufoorumia paikallisille asukkaille. Oppiva Ylä-Karjala, Oppiva Vaara-Karjala ja Oppivat Seutukunnat -projektin osahankkeet (Itä-Turku, ePäijänne, PiiSavo, Pohjois-Lappi, Kainuu, Kehä5, Saaristo-Skärögård ja Nettimaunula) olivat aikansa pilottihankkeita. Hankkeiden loppuraporttien lisäksi hankkeiden suurimman rahoittajan Sitran ja yhteistyötahojen toimesta on ilmestynyt lukuisia projektien kokemuksia peilaavia julkaisuja ja raportteja.

³¹ Esim. Kangas & Kuure 2003; Tuorila 2004

³² Esim. Koivumäki & Soronen 2003.

³³ Esim. Tala & von Bell 2003.

³⁴ Esim. Sirkiä & al. 2005; Nurmela & al. 2006; VM 2005, 2008.

3.10.2008

Paikalliset hankkeet loppuivat ja jäivät ilman seurantatutkimusta julkisen rahoituksen loppuessa vuonna 2004.³⁵

Samoihin aikoihin, 1990- ja 2000-lukujen taitteessa toteutettiin myös Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikön johdolla kansalaisten osallistamishanke paikallisverkkomedian kärjellä. *Paikallisuus verkkomediassa* -hankkeessa luotiin asukkaita varten journalistisia sekä kansalaisviestinnällisiä sisältöjä varten Mansetori-julkaisualusta, joka jatkaa toimintaansa vielä tänä päivänä Tampereen kaupungin verkkosivuilla. ”Tutkimuksellisesti Mansetorin rooli [oli] ilmentää paikallisen verkkoviestinnän eri muotojen vuorovaikutuksen, toisiaan täydentävyyden ja yhteistyön mahdollisuuksia.”³⁶

Kuulemisen monipuolistamista on tarkasteltu myös monissa valtionhallinnon kehittämishankkeissa osana julkishallinnon kehittämistä. Näissä hankkeissa on kuitenkin keskitytty pohtimaan hallinnon näkökulmasta kuinka ottaa sähköiset toimintatavat osaksi arkipäiväisiä toimintamalleja. Myös virkamiesten henkilökohtaisista asenteista verkkoviestintää ja sen kehittämistä kohtaan on tehty selvitys.³⁷

Eri väestöryhmien ja ryhmittymien internet-perustaista osallistumista on tarkasteltu tehdyssä tutkimuksessa hyvin vaihtelevasti. Erilaisia lapsille ja nuorille suunnattuja sähköisiä osallistumista ja vaikuttamiskanavia on rakennettu ja seurattu useissa hankkeissa niin paikallisella kuin valtakunnallisellakin tasolla. Esimerkiksi maahanmuuttajien osallistumista on tarkasteltu vain muutamissa hankkeissa. Verkon käyttöä osana kolmannen sektorin toimijoiden organisoitumista on käsitelty ainakin suomalaisen työväenliikkeen sekä evankelis-luterilaisen kirkon osalta.³⁸

Suhteellisen paljon tutkimusta on tehty myös vuonna 2002 voimaan tulleen maankäyttö- ja rakennuslain velvoittamasta kansalaisten kuulemisesta ja toisaalta heidän oma-aloitteisesta osallistumisestaan kaavoitusta ja kaupunkisuunnittelua koskeviin kysymyksiin. Kansalaisten kuulemista niin verkossa kuin sen ulkopuolella ovat problematisoineet muun muassa Staffans³⁹.

Myös demokratianäkökulma on ollut keskiössä verrattain useissa teoreettisissa pohdinnoissa. Internetissä tapahtuvaa toimintaa sen demokraattisesta perspektiivistä käsin on toteutettu etupäässä Tampereen yliopistossa vuosina 2003–2006 toteutetussa *Online-keskustelut poliittisena toimintana* - tutkimushankkeessa (ONDIS). Tutkimuksissa on tarkasteltu erityisesti julkista, verkossa käytyä keskustelua demokratian ihanteen toteuttajana. Erilaisten verkkokeskustelujen demokraattisen luonteen lisäksi muun muassa puolueiden muuttuva rooli sekä ylipäänsä internetin myötä muuttunut poliittinen toimintaympäristö on puhututtanut monissa ONDIS-tutkimusjulkaisuissa.⁴⁰

Suurin osa tehdystä tutkimuksesta on hallinnosta lähtöisin olevaa ylhäältä alaspäin suuntautuvaa tarkastelua. Vain harvoissa tutkimusprojekteissa lähtökohta kumpuaa kansalaisten tarpeista – ja täyttää näin ollen kansalaisten *aktiivisen osallistumisen* kriteerit.

³⁵ Esim. Saarelainen, 2000; Uotinen et al. 2001; Rantanen, 2004; Rantanen, 2005; Bäcklund 2003; Nurmela & Sirkiä, 2005.

³⁶ Heinonen et al. 2000.

³⁷ Matikainen 2008.

³⁸ Esim. Strandberg, 2006; Aalto-Matturi, 2004; Rantanen, 2004, Kokkonen 2003.

³⁹ Staffans, 2004; Bäcklund 2007.

⁴⁰ eDemokratia 2008.

3.10.2008

3 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esitellään tutkimusaineistosta nousseita keskeisiä tutkimustuloksia. Ensimmäisessä alaluvussa taustoitetaan suomalaisten internetin käyttöä, jonka jälkeen tarkastellaan erilaisten sähköisten osallistumiskanavien ja -muotojen käytön yleisyyttä. Eri osallistumismuodot on jaettu vuorovaikutteisuusasteesta riippuen OECD:n jaottelun mukaan kolmeen: informaation vastaanottaminen – kuuleminen – aktiivinen osallistuminen. Jaottelu ei ole yksiselitteinen, vaan riippuu osallistumiskanavan ja sen käytön kontekstista.

3.1 Internetin käyttö

Tilastokeskus on seurannut säännöllisesti suomalaisten tieto- ja viestintätekniikan kehitystä.⁴¹ Vuoden 2008 Tieto- ja viestintätekniikan käyttötutkimus osoitti internetin käytön vakiintuneen suomalaisten keskuuteen: 83 prosenttia kyselyyn vastanneista oli käyttänyt internetiä edellisen neljän kuukauden aikana. Heistä kaksi kolmesta käytti internetiä päivittäin tai lähes päivittäin ja 12 prosenttia viikoittain.

Tilastokeskus on seurannut tarkemmin kolmen väestöryhmän, opiskelijoiden, työssäkäyvien sekä eläkeläisten verkon käytön kehitystä. Verkon käyttö ja käytön kasvu on jakaantunut hyvin epätasaisesti eri ryhmien välillä: Opiskelijoista 99 prosenttia, työssäkäyvistä 90 prosenttia ja eläkeläisistä 37 prosenttia oli käyttänyt internetiä edellisen kolmen kuukauden aikana. (Taulukko1.)

	2002 %	2003 %	2004 %	2005 %	2006 %	2007 %	Muutos % (2002– 2007)
Opiskelijat (Yli 15- vuotiaat)	97	97	97	98	99	99	2
Työssä- käyvät	71	75	81	83	88	90	11
Eläkeläiset (Alle 74- vuotiaat)	18	17	20	23	32	37	85

Taulukko 1. Opiskelijat, työssäkäyvät ja eläkeläiset. Viimeisen kolmen kuukauden aikana internetiä käyttäneiden prosenttiosuus koko väestöryhmästä.⁴²

Lähes kaikkien opiskelijoiden voidaan laskea käyttäneen internetiä säännöllisesti viime vuosien aikana. Eläkeläisten keskuudessa verkon käyttö on puolestaan yleistynyt vuosina 2002–2008 voimakkaasti, 85 prosentilla – kuitenkin edelleen vain reilu kolmannes eläkeläisistä käyttää internetiä edes toisinaan. Kasvu eläkeläisten ryhmässä voidaan selittää kahdella tekijällä: työelämässä internetin käytön omaksuneet työntekijät ovat siirtyneet eläkkeelle, sekä toisaalta itse eläkeikäiset ovat alkaneet omaksua internetin ja muun tieto- ja viestintätekniikan käyttöä.⁴³ Internet-käytön yleistymisessä on toistunut monista yhteiskunnan ilmiöistä tuttu kehityskaari: nuoret ikäluokat ovat omaksuneet uudet toimintatavat ja -muodot ensimmäisinä, minkä jälkeen ilmiöt vakiintuvat myös muissa väestöryhmissä.

⁴¹ Esim. Sirkiä & al. 2005; Nurmela & al. 2006; Parjo & al. 2008.

⁴² Parjo & al. 2008.

⁴³ Parjo & al. 2008.

3.10.2008

län lisäksi myös sosioekonomiset tekijät ja asuinpaikan maantieteellinen sijainti erottelevat suuresti internetin käyttäjiä. Tilastokeskuksen selvitysten mukaan *kaupungissa asuvat, korkeakoulutetut, valtaväestöön kuuluvat miehet* käyttävät internetiä jonkin verran muita ryhmiä enemmän.⁴⁴

Tilastokeskuksen selvitykset osoittavat myös internetin käyttötarkoitusten vakiintuneen eri ikäryhmiin hyvin vaihtelevasti (Taulukko 2).

Ikäryhmä \ Käyttö-tarkoitus	Kaikki	15–29	30–49	50–74
Sähköpostin lähettäminen/ vastaanottaminen	90	97	92	82
Tiedonhaku: palvelut/tavarat	86	88	90	79
Verkkopankin käyttäminen	84	75	90	83
Matkailuun liittyvien verkkosivujen selailu	71	66	77	70
Verkkolehkien lukeminen	63	63	66	59
Tiedonhaku: sairaudet, terveys	59	56	63	57
Tiedonhaku: viranomaisten verkkosivut	54	47	63	50
Musiikin lataaminen	41	70	38	18
Ohjelmistojen lataaminen	38	59	37	19
Blogien lukeminen	33	45	33	21
Radion kuuntelu/tv:n katselu	31	41	31	20
Keskustelupalstoille kirjoittaminen	29	57	23	9
Verkkopelien pelaaminen	25	43	18	16
Internet-puhelut	20	28	18	15

Taulukko 2. Internetin käyttötarkoitukset. Selvityksen kannalta keskeisimmät tulokset **lihavoitu.**⁴⁵

Pääosa suomalaisista käyttää internetiä pääasiassa arkiasioiden hoitamiseen, kuten sähköpostin lähettämiseen, pankkiasioiden hoitoon sekä tiedonhakuun. Tarkempi tarkastelu osoittaa kuitenkin käytön painottuvan hyvin eri tavoin eri ikäryhmissä: 15–29 -vuotiaat ovat ahkerimpia kuluttamaan viihdettä, kuten verkkopelejä tai nettiradiota ja -televisiota sekä kirjoittamaan keskustelupalstoille. 30–49 -vuotiaat ovat puolestaan aktiivisimpia hoitamaan verkossa arkiasioitaan, esimerkiksi hakemaan tietoa julkisista ja kaupallisista palveluista sekä käyttämään verkkopankkia. Yli 50-vuotiaat ovat lähes kaikissa eri verkon käyttötarkoituksissa

⁴⁴ Parjo & al. 2008.

⁴⁵ Parjo & al. 2008.

3.10.2008

passiivisimpia toimijoita. Kuitenkin verkkopankin käytössä ja viranomaistiedon sekä matkailuun ja terveyteen liittyvän tiedon hankinnassa eläkeläiset ovat nuorten ikäryhmää (15–29 -vuotiaat) aktiivisempia.

Merkittävimmät erot eri ikäryhmien välillä olivat viihteellisissä toiminnoissa, joita kohtaan nuoret osoittivat merkittävää kiinnostusta: Keskustelupalstoille oli kirjoittanut 57 prosenttia ja blogeja lukenut lähes puolet nuorista (15–29 -vuotiaat), mutta yli 50-vuotiaista ainoastaan yhdeksän prosenttia oli osallistunut verkkokeskusteluun, ja blogeja seurasi joka viides.⁴⁶

Kaiken kaikkiaan tietoa kaupallisista palveluista oli vuonna 2007 etsinyt 86 prosenttia vastaajista, mutta vain noin puolet vastaajista oli etsinyt verkosta tietoa hallinnon ylläpitämiseltä verkkosivuilta.

Tilastokeskuksen vuoden 2008 tieto- ja viestintätekniikan käyttötutkimuksen mukaan **politiikan seuraamiseen** internetiä oli käyttänyt edellisen vuoden aikana 35 prosenttia kaikista suomalaisista.⁴⁷

Verkon eri käyttötarkoitukset käyvät yksiin käyttäjän elämäntilanteesta kumpuavista tarpeista ja arkiasioista ja niiden hoitamisesta. On oletettavaa, että tiedonhaku terveyteen liittyvissä asioissa kiinnostaa iäkkäämpiä enemmän kuin nuoria, sekä verkossa että sen ulkopuolella. Pankkipalvelujen kohdalla puolestaan kaikkein nuorimpien käyttötarve lienee pienempää kuin aikuisilla – sekä verkossa että konttoreissa. Kenties nuorille myös jää iäkkäämpiä enemmän aikaa viihteellisten palvelujen käyttämiseen verkossa arkiasioden hoitamisen lisäksi?

Ylipäänsä internetin mielekkyyttä yhteiskunnallisessa osallistumisessa on selvitetty Turun yliopiston *Suomalaisten politiikkatietämys kansainvälisessä vertailussa* -projektin yhteydessä. 18–30 -vuotiaista nuorista suurin osa (86 prosenttia) koki internetin mielekkäänä tai jonkin verran mielekkäänä tapana osallistua. Ainoastaan noin 14 prosenttia ei pitänyt internetissä tapahtuvaa yhteiskunnallista osallistumista lainkaan mielekkäänä tapana osallistua. Vastaavasti yli 30-vuotiaiden joukossa lähes puolet vastaajista ei kokenut verkossa osallistumista lainkaan mielekkääksi tavaksi osallistua.

Mielenkiintoista nuorten ja iäkkäämpien suhtautumisessa verkossa tapahtuvaan osallistumiseen on huomio, jonka mukaan nuoret ovat yhtä motivoituneita osallistumaan verkossa riippumatta heidän politiikkatietämyksensä tasosta. Sitä vastoin yli 30-vuotiaiden ryhmässä hyvällä politiikkatietämyksellä ja positiivisella suhtautumisella verkko-osallistumiseen oli tilastollisesti merkittävä riippuvuussuhde.

Tutkimuksen mukaan naiset pitivät verkko-osallistumista miehiä mielekkäämpänä osallistumismuotona. Myös korkeamman koulutuksen saaneet pitivät sekä verkossa että verkon ulkopuolella tapahtuvaa osallistumista merkittävästi muita ryhmiä mielekkäämpänä.

Yhteiskunnallista osallistumista verkossa ja sen ulkopuolella tutkineet Gennaro ja Dutton⁴⁸ huomauttavat kuitenkin, että ikää ei itsessään voida nähdä nuorten aktiivista verkon käyttöä ja kiinnostusta verkko-osallistumista kohtaan selittävänä tekijänä. Ikää olennaisempaa on huomioida verkon käytön tuttuus ja tuntemus, mikä on suoraa seurausta aktiivisesta internetin käytöstä. Nuorten käyttäessä säännöllisesti internetiä monipuolistuu myös heidän kykynsä ja luottamuksensa internetin käyttöön ja sen suomiin mahdollisuuksiin.

⁴⁶ Parjo & al. 2008; 16.

⁴⁷ Tilastokeskus 2008.

⁴⁸ di Gennaro & Dutton 2006.

3.10.2008

Yhteenveto

- 83 prosentin suomalaisista lasketaan käyttävän internetiä säännöllisesti.
- Opiskelijoista 99 prosentin lasketaan käyttävän internetiä säännöllisesti.
- Eläkeikäisistä kuitenkin vain noin joka kolmas kuuluu internetin käyttäjiin – internetin käytön kasvu on kuitenkin suurinta juuri eläkeläisten ryhmässä.
- Sosioekonomiset tekijät vaikuttavat edelleen internetin käyttöön: eniten internetiä käyttävät kaupungissa asuvat, korkeakoulutetut, valtaväestöön kuuluvat miehet.
- Internetin käyttö ja käyttötarkoitukset poikkeavat merkittävästi eri ikäryhmissä.
- Pääosa internetin parissa vietetystä ajasta kuluu arkiasioiden hoitamiseen ja viihteelliseen toimintaan, ei niinkään yhteiskunnalliseen osallistumiseen.
- Poliittikatietämys ei vaikuta nuorten (alle 30-vuotiaat) positiiviseen suhtautumiseen verkossa tapahtuvaan osallistumiseen. Yli 30-vuotiaiden ryhmässä politiikka-tietämyksellä ja suhtautumisella verkko-osallistumiseen sen sijaan on selkeä riippuvuussuhde.
- Ikä itsessään ei selitä nuorten positiivisempaa suhtautumista sähköiseen osallistumiseen: keskeistä on pidemmän ja aktiivisemmän käytön myötä syntynyt tuttuus ja varmuus verkon toimintaympäristöön ja -tapoihin.

3.10.2008

3.2 Informaation vastaanottaminen

Tässä yhteydessä informaation vastaanottamisella (*information*) tarkoitetaan yksisuuntaista tiedonkulkua hallinnolta kansalaisille sekä kansalaisten tiedonhankintaa julkishallinnon verkkosivuilta. Yhteiskunnallisella informaatiolla viitataan tässä yhteydessä paitsi politiikkaa koskevaan informaatioon myös julkisiin palveluihin liittyvään tietoon.

Tiedonhaku: Valtionhallinnon verkkosivut

Tilastokeskuksen vuoden 2008 Tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimuksessa paikannettiin myös kansalaisten tiedonlähteitä politiikasta. Kyselyyn vastanneet etsivät informaatiota politiikasta erityisesti verkkolehdistä (60 prosenttia vastaajista), kotikunnan verkkosivuilta (54 prosenttia vastaajista) sekä puolueiden tai poliitikkojen verkkosivuilta (33 prosenttia). Huomionarvoista on, että kolmannes vastaajista etsi tietoa myös muista kuin kyselyssä mainituista verkkolähteistä. Monelle kansalaiselle tiedonlähteenä toimivatkin useat erilaiset verkkosivustot, joita ei todennäköisesti ole toistaiseksi paikannettu virallisen tiedon lähteeksi.

Verkkolehdet	Puolueiden/ poliitikkojen verkkosivut	Eduskunnan verkkosivut	Ministeriöiden verkkosivut	Kotikunnan verkkosivut	Muut verkkolähteet
60 %	33 %	24 %	29 %	54 %	34 %

Taulukko 3. Poliitiikkaa koskeva tiedonhaku verkossa.⁴⁹

Vuoden 2008 Tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimukseen vastanneita kansalaisia kiinnostivat ensisijaisesti heidän omaa elinympäristöään ja asuinpiiriään koskevat asiat, kuten oman asuinkunnan toiminta. Tiedonhaku *kaupungin-* tai *kunnanhallituksen* tai *lautakuntien käsittelemistä asioista* kiinnosti 32 prosenttia vastaajista ja *kunnanvaltuuston käsittelemistä asioista* 29 prosenttia. Selkeästi vähemmän kiinnostavia teemoja olivat valtakunnan tasolla käydyt keskustelut: *hallituksen tekemät esitykset ja päätökset* (11 prosenttia), *eduskunnan käsittelemät asiat* (13 prosenttia) ja *ministeriöiden hankkeiden valmistelut* (14 prosenttia).

Valtiovarainministeriön vuosittain suorittamassa **Julkishallinnon verkkopalvelut** -barometrissä on puolestaan selvitetty 15–79 -vuotiaiden suomalaisten mielipiteitä ja näkemyksiä julkishallinnon verkkopalveluista. (Taulukko 4.)

Suurin osa (87 prosenttia) vuoden 2007 kyselyyn vastaajista oli käyttänyt julkishallinnon verkkosivuja tiedonhakuun. Suosituimpia julkishallinnon verkkosivustoja olivat *oman asuinkunnan verkkosivujen* (43 prosenttia) lisäksi *työministeriön* (35 prosenttia), *veroviraston* (34 prosenttia) sekä *kansaneläkelaitoksen* (30 prosenttia) www-sivut. Edellisvuoteen verrattuna julkishallinnon verkkopalvelujen käyttö oli kyselyn mukaan vähentynyt hieman vierailijoiden määrässä mitattuna. 17 prosenttia kyselyyn vastaajista ei ollut käynyt millään alla mainituista julkishallinnon verkkosivuista kyselyä edeltäneen kolmen kuukauden aikana.

⁴⁹ Tilastokeskus 2008.

3.10.2008

Sivusto	Asuin- kunnan verkkosivut	Mol.fi	Vero.fi	Kela.fi	Kirjas- tot.fi	Kansa- laisen kartta- paikka	Fmi.fi	Alueen seutu- kuntien sivut
% Vastaa- jista	43	35	34	30	23	17	14	10
Sivusto	Finlex.fi	Suomi.fi	Poliisi.fi	Tyo- elake. fi	Kulutta- javirasto. fi	Oikeus.fi	Valtio- neuvosto .fi	Ymparist o.fi
% Vastaa- jista	10	8	7	7	4	4	4	4

Taulukko 4: Julkishallinnon verkkosivuilla viimeisen kolmen kuukauden aikana vierailleet.⁵⁰

Julkishallinnon verkkopalvelut -tutkimuksessa kävi ilmi, että kansalaiset halusivat käyttää internetiä etenkin Kelan kanssa asiointiin (48 prosenttia vastaajista), asioiden vireillepanoon julkishallinnon päätöksenteossa (42 prosenttia) sekä julkisen tilan käytön varaamiseen (36 prosenttia). Yleisesti ottaen kansalaisten kiinnostus sähköiseen asiointiin on kasvanut viime vuosina lukuun ottamatta erilaisia asiointitilanteita lääkärin kanssa. (Taulukko 5).

Julkiseen asiointiin liittyvien toimintojen suosio on kuitenkin edelleen erittäin vähäistä suhteessa kaupallisten sovellutusten käyttöönottoon: 73 prosentille kansalaisista internet oli mieluisa asiointitapa pankkipalvelujen hoitamisessa.

Julkishallinnon verkkopalvelut -tutkimuksessa kävi myös ilmi, että kansalaiset toivoivat hallinnolta etenkin lisää internetissä täytettäviä ja palautettavia lomakkeita. Lisäksi toivottiin toimintatapojen ja palveluiden yksinkertaistamista, lisää tietoa palveluista sekä niiden keskittämistä tiettyihin paikkoihin verkossa ja sen ulkopuolella.

⁵⁰ Valtiovarainministeriö 2008.

3.10.2008

	2003	2007
Korvaussumman hakeminen (esim. Kela-korvaukset)	34 %	48 %
Asioiden vireillepano julkishallinnon päätöksenteossa	28 %	42 %
Julkisen tilan käytön varaaminen	16 %	28 %
Asioiminen verottajan kanssa	20 %	31 %
Kotiin tilattava palvelu	16 %	28 %
Terveyspalvelujen ajanvaraus	14 %	24 %
Lääkereseptin uusiminen	19 %	24 %
Asiointi lasten koululaitoksen ja vanhempien välillä	8 %	16 %
Sairauden diagnoositietojen saaminen	9 %	8 %
Asiointi lääkärin kanssa	3 %	4 %
<i>Laskujen maksaminen</i>		73 %

Taulukko 5. Internet toivotuimpana asiointitapana.⁵¹

Tiedonhaku: Kuntien verkkosivut

Kuntaliitto on seurannut säännöllisesti kuntalaisten verkkovälitteistä osallistumista ja yhteydenpitoa päätöksentekijöihin sekä selvittänyt asukkaiden tyytyväisyyttä kuntien verkkopalveluihin.⁵²

Vuodesta 2004 lähtien jokaisella suomalaisella kunnalla on ollut käytössään verkkosivusto. Vuoden 2007 Kuntien verkkotutkimuksen mukaan yli 90 prosenttia Suomen kunnista tarjosi verkkosivuillaan valtuuston, hallituksen ja lautakuntien pöytäkirjat.⁵³ Pekola-Sjöblomin ja kumppanien⁵⁴ vuonna 2004 tekemässä kyselyssä noin puolet vastanneista kuntalaisista oli tutustunut oman asuinkuntansa verkkosivuihin. Heistä 13 prosenttia oli antanut palautetta palveluista internetin kautta. Noin puolet palautetta antaneista oli saanut vastauksen lähettämäänsä palautteeseen. (Taulukko 6.)

Kuntien välillä on olemassa merkittäviä eroja verkkosivustojen käytön, kysynnän ja tarpeiden suhteen. Eroja kuntatason verkko-osallistumisen mahdollisuuksille ja niiden kehittämiselle tuovat kuntakoon lisäksi muun muassa kunnan käytössä olevat henkilöstö- ja taloudelliset resurssit.⁵⁵ Etenkin pienimmissä kunnissa kuntalaiset joutuvat toistaiseksi tyytymään perinteisiin osallistumis- ja yhteydenotto- ja sähköisten kanavien puuttuessa.⁵⁶

Kuntien välisiä eroja sähköisten osallistumiskanavien tarjonnassa on eritelty tarkemmin aluvuossa 3.3.

⁵¹ Valtiovarainministeriö 2008.

⁵² Esim. Pikkala 2004; Pekola-Sjöblom & al. 2006; Kuntalaisten osallistuminen 2007; Kuntien verkkotutkimus 2007.

⁵³ Kuntien verkkotutkimus 2007.

⁵⁴ Pekola-Sjöblom & al. 2006.

⁵⁵ Kuntien verkkopalvelut 2007.

⁵⁶ Pikkala 2004.

3.10.2008

	KYLLÄ
Tutustunut oman asuinkunnan kotisivuihin	49 %
Antanut palautetta palveluista internetin kautta	13 %
Saanut vastauksen internetin kautta antamaansa palautteeseen	51 %

Taulukko 6. Kuntalaiset asuinkuntansa
 Verkkopalveluiden käyttäjinä vuonna 2004.⁵⁷

Tiedonhaku: Vaalit

Poliittisen tietämyksen taso on yksi tärkeimmistä äänestyskäyttäytymistä ohjaavista tekijöistä.⁵⁸ Eri tietolähteiden suosio jakautuu vaalien yhteydessä hyvin vaihtelevasti eri-ikäisten joukossa. (Taulukko 7).

Perinteiset joukkoviestintämuodot ovat pitäneet pintansa keskeisinä informaatiolähteinä melko tasaisesti kaikissa ikäryhmissä: sanomalehtien ja television uutiset ja ajankohtaisohjelmat ovat vaalien yhteydessä tärkeimmät tietolähteet kaikissa ikäryhmissä. Nuorimmista ja iäkkäimmistä ikäryhmistä noin puolet sai tietoa sanomalehden tai television julkaisuista, muissa ikäryhmissä kymmenisen prosenttiyksikköä suurempi joukko.

Internet on noussut nopeasti merkittäväksi ja kenties myös korvaavaksi poliittisen informaation lähteeksi erityisesti nuorten parissa. Noin kolmannes nuorista nimesi vaalikoneen ja noin viidennes puolueiden ja ehdokkaiden verkkosivut poliittisen informaation lähteeksi. 18–24 -vuotiaat ja 25–34 -vuotiaat saivat verkon lisäksi informaatiota muita enemmän myös ystäviltä, työtovereilta ja perheenjäseniltä sekä television vaalimainoksista.

Yli 35-vuotiaiden ryhmässä painottui puolestaan nuoria enemmän radion uutis-, ajankohtais-, ja vaaliohjelmat. Internet-tietolähteistä vaalikoneita käytettiin 35–44 -vuotiaiden ja 45–54 -vuotiaiden ryhmissä jonkin verran (22 ja 10 prosenttia), mutta vanhimmissa ikäryhmissä kiinnostus vaalikoneita kohtaan oli melko alhainen. Myös kiinnostus tiedonhakuun puolueiden verkkosivuilta laski iän karttuessa.

Eri-ikäisten kiinnostus eri tietolähteitä kohtaan kulkee käsi kädessä myös muun joukkoviestinnän kulutuksen kanssa: nuoret löytävät toivotun informaation internetistä iäkkäämpien sukupolvien suosiessa perinteisempiä joukkoviestimiä, sanomalehtiä, televisiota ja radiota. Internet onkin vakiinnuttanut paikkansa nopeasti nuorten (18–24 -vuotiaat ja 25–34 -vuotiaat) tiedonlähteenä. Strandberg⁵⁹ muistuttaa kuitenkin, että verkko ei itsessään tee nuorista ”poliittisia eläimiä”. Internetin roolia poliittisessa tiedonhaussa väitöskirjassaan tarkastelleen Strandbergin mukaan puolueiden ja ehdokkaiden verkkosivuilta sekä muualta verkosta informaatiota hakevat äänestäjät profiloituvat erityisesti nuoriin (alle 34-vuotiaat), korkeakoulutettuihin, kaupungissa asuviin miehiin.

⁵⁷ Pekola-Sjöblom & al. 2006.

⁵⁸ Grönlund & al. 2005, 137.

⁵⁹ Strandberg 2006.

3.10.2008

	18–24 %	25–34 %	35–44 %	45–54 %	55–64 %	65- %	Kaikki %
Sanomalehdet: uutis- ja ajankohtaisjutut	47	59	66	62	60	53	59
TV: uutis- ja ajankohtaisohjelmat	49	59	61	63	60	52	58
TV: vaaliohjelmat	39	52	47	50	53	44	48
Sanomalehdet: vaalimainokset	40	36	47	43	33	32	39
Radio: uutis- ja ajankohtaisohjelmat	16	25	44	39	37	37	34
TV: vaalimainokset	32	30	26	28	18	21	25
Perheenjäsen	34	23	26	28	18	21	25
Internet: vaalikoneet	33	28	22	10	4	4	15
Radio: vaaliohjelmat	5	13	18	17	16	20	15
Kirjat, aikakauslehdet	11	14	17	13	15	15	14
Ystävät, tuttavat	24	14	18	9	9	6	13
Työ-, opiskelukaverit	23	12	8	4	4	3	8
Radio: esitetyt vaalimainokset	7	9	8	10	8	7	8
Internet: Puolueiden/ ehdokkaiden verkkosivut	15	20	9	5	4	1	8
Puolueiden/ehdokkaiden vaalitulaisuudet	6	5	10	8	9	10	8

Taulukko 7. Poliittisen informaation lähde vaalikampanjan aikana.⁶⁰ Internet-lähteet **lihavoitu**.

Vaalikoneet ovat kuuluneet kiinteästi suomalaiseen vaalijärjestelmään vuoden 1996 europarlamenttivaaleista lähtien, ja ne ovat vakiinnuttaneet paikkansa keskeisenä internet-tietolähteenä. Helsingin yliopiston valtio-opin laitoksella on seurattu suomalaisten vaalikoneiden käyttöä eduskunta- ja europarlamenttivaalien yhteydessä vuodesta 2003 lähtien.⁶¹

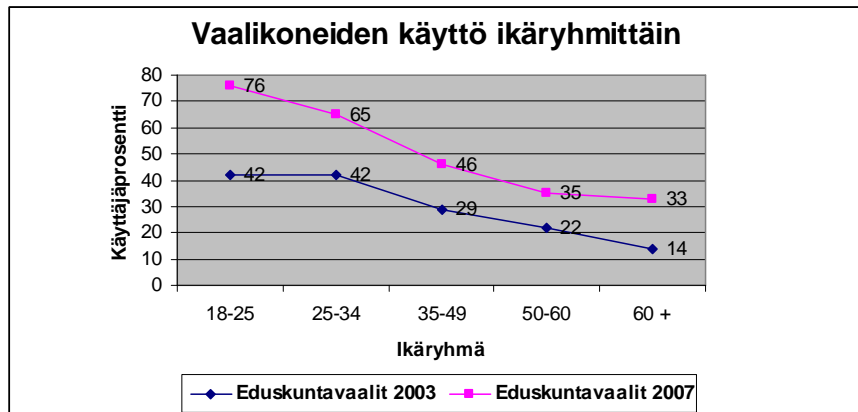
Vaalikoneiden käyttäjämäärät ovat kasvaneet tasaisesti viime vuosien aikana. Vuoden 2007 eduskuntavaalien yhteydessä tehdyssä tutkimuksessa selvisi, että jo noin joka toinen äänestäjästä käytti vaalikonetta. Selvityksessä huomattiin myös, että käyttö jakaantui erittäin tasaisesti sekä naisten että miesten ja eri tuloluokkien kesken. Erottavia tekijöitä käytössä olivat sen sijaan koulutusaste sekä erityisesti ikä.⁶² 18–25 -vuotiaista nuorista vaalikonetta käytti vuoden 2007 eduskuntavaaleissa 76 prosenttia, mutta yli 60-vuotiaista vain kolmannes.

⁶⁰ Borg & Moring 2005, 70.

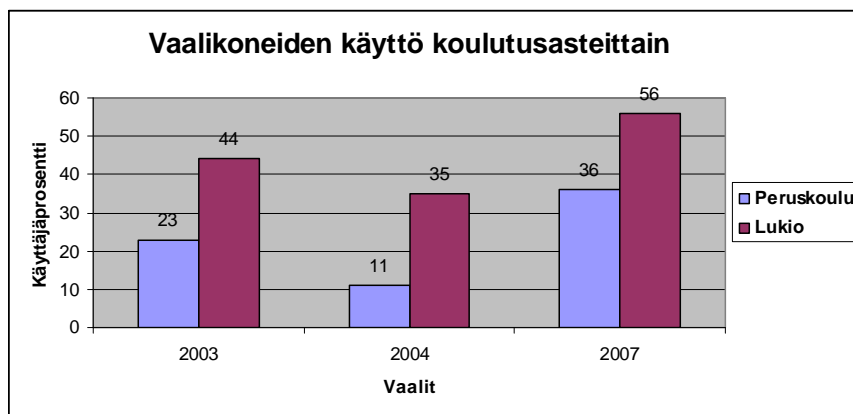
⁶¹ Juri Mykkänen. Haastattelu 7.7.2008.

⁶² Mykkänen 2008.

3.10.2008

Kaavio 4. Vaalikoneiden käyttö eri ikäryhmissä.⁶³

Kaavio 5. Vaalikoneiden käyttö koulutusasteen mukaan.⁶⁴

Vaalikoneiden käyttäjät kokivat saaneensa vaihtelevasti hyötyä vaalikoneista: mitä nuoremasta henkilöstä oli kyse, sen enemmän hyötyä koettiin. 18–34 -vuotiaista 42 prosenttia kertoi vaalikoneen vaikuttaneen omaan äänestyspäätökseen, kun yli 50-vuotiaiden ryhmässä vaikutusta kertoi olleen vain 21 prosenttia vastaajista. Tämä saattaa heijastua sukupolvien välisistä eroista suhteessa politiikkaan: iäkkäämpien äänestäjien joukossa poliittiset kannat ovat todennäköisesti jo vakiintuneet, kun nuoret kenties vielä hakevat omaansa ja näin muuttavat herkemmin kantaansa äänestäessä.

Tiedonvälityksen lisäksi vaalikoneiden havaittiin kasvattavan käyttäjien mielenkiintoa politiikkaa kohtaan sekä vahvistavan poliittista aktiivisuutta lisäämällä äänestysintoa tietyissä väestöryhmissä. **Vaalikoneiden nähtiin aktivoivan erityisesti alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvia naisia eduskuntavaalien yhteydessä.** Miesten, ylempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvien äänestäjien ja europarlamenttivaalien kohdalla vaalikoneen vaikutus jäi selkeästi pienemmäksi. Äänestysaktiivisuuden kasvuun saattoi vaikuttaa jossain määrin myös tutkimuksessa huomioimatta jääneet tekijät, kuten vaalikampanjan luonne.⁶⁵

Vaalikoneiden suurta suosiota Mykkänen arvioi vaalikoneiden ominaisuuksilla: vaalikone antaa käyttäjälleen välittömän palautteen, mitä ei tapahdu monessa muussa sähköisen osallistumisen muodossa, esimerkiksi sähköisessä yhteydenotossa viranomaisiin. Vaalikone motivoi

⁶³ Mykkänen 2008.

⁶⁴ Mykkänen 2008.

⁶⁵ Mykkänen 2008.

3.10.2008

osallistumaan, ja reilu kolmannes vaalikoneiden käyttäjistä kertoikin vaalikoneiden nostaneen heidän kiinnostustaan politiikkaa kohtaan.

”Vaalikone on elämyksellinen väline, vaikka se on osittain leikkiä ja sillä voi leikkiä, se tuottaa elämyksiä oikeista asioista. Ja jos sä elämyksellisyyden kautta jostain kiinnostut, se saattaa johtaa myös monipuolisempaan osallistumiseen, sama voi tapahtua verkkokeskusteluilla.”⁶⁶

Vaalikoneiden tämänhetkinen suosio antaa olettaa vaalikoneiden käytön yhä lisääntyvän kaikissa eri ikäryhmissä, mutta suurimman suosion pysyvän nuorimpien ikäryhmässä.

Yhteenveto

- Kansalaiset ovat ensisijaisesti kiinnostuneet seuraamaan verkossa oman välittömän elinympäristönsä, kuten oman asuinkuntansa ajankohtaisia asioita.
- Oman asuinkunnan verkkosivujen lisäksi julkishallinnon verkkosivuista eniten kansalaisia kiinnostavat Työvoimatoimiston, Veroviraston sekä Kansaneläkelaitoksen verkkosivustot.
- Kansalaisten kiinnostus sähköistä asiointia kohtaan on ollut kasvussa viime vuosien aikana: eniten toivotaan lisää verkossa täytettäviä ja palautettavia lomakkeita.
- Informaatiota politiikasta haetaan pääasiassa verkkolehdistä sekä oman asuinkunnan verkkosivuilta.
- Vaalien ja kansanäänestysten yhteydessä internet ei toistaiseksi ole syrjäyttänyt perinteisiä joukkoviestintävälineitä keskeisimpänä tietolähteenä.
- Internet-lähteet, etenkin vaalikoneet, tavoittavat kuitenkin laajasti nuoret äänestäjät.

⁶⁶ Haastattelu: Juri Mykkänen 9.7.2008.

3.10.2008

3.3 Kuuleminen

Kuulemisella (*consultation*) tarkoitetaan tässä yhteydessä kahdensuuntaista vuorovaikutussuhdetta kansalaisten ja hallinnon välillä, jossa kansalaiset voivat antaa palautetta hallinnolle, mutta hallinto määrittelee, mitä teemoja ja miten kansalaiset voivat arvioida.

Grönlund (2007) on summannut eduskuntavaalitutkimuksen 2007 yhteydessä selvitettyä vastaajien halukkuutta ottaa kantaa äänestämällä internetissä eduskunnan kysymyksiin. Vain **kahdeksan prosenttia** oli valmis tähän joka tai lähes joka viikko. **31 prosenttia** äänestäisi internetissä kuitenkin kun eduskunta käsittelee heitä kiinnostavia asioita. **22 prosenttia** ei kuitenkaan haluaisi ottaa kantaa lainkaan eduskunnan käsittelemiä asioihin. Grönlund (2007) summaa, että ”on selvää, että suomalaiset haluavat enemmän suoraa demokratiaa, osa jopa viikoittaista vaikutusmahdollisuutta”.

Myös Strandbergin tekemät tutkimukset vahvistavat Norrisin arviota, jonka mukaan verkko vain täydentää muuta poliittista toimintaa ja toistaa vakiintuneita valtasuhteita. Internetin potentiaalia ei ole osattu hyödyntää täysin, vaan verkossa tapahtuva tiedottaminen on pääasiassa yksisuuntaista ja hallinnolta kansalaisille kulkevaa, ei alhaalta ylöspäin nousevaa, osallistumiseen kannustavaa toimintaa.⁶⁷

Sähköiset valmistelu- ja osallistumisfoorumit

Kuntatasolla on käytössä yksittäisiä kunnallishallinnon ylläpitämiä foorumeja sekä toisaalta kansalaisjärjestöjen tai yksittäisten kansalaisten ylläpitämiä kansalaisfoorumeja. Myös lapsia ja nuoria on houkuteltu mukaan osallistumaan sekä valtakunnallisten että paikallisten osallistumiskanavien myötä. Osallistumisfoorumeilla on usein mahdollista seurata ja kommentoida yhteisten asioiden käsittelyä hallinnossa, käydä keskustelua sekä usein myös jättää aloitteita.

Suurimpia eroja eri foorumeiden välille tuo niiden ylläpito: olennaista on huomioida kuka ylläpitää foorumia, kuka keskustelupalstoilla käy keskustelua ja kenellä on oikeus aloittaa keskustelu uudesta aiheesta.

Eri kunnissa asukkailla on käytössään hyvin vaihtelevasti erilaisia ja erityyppisiä paikallisia foorumeja. Monet kunnalliset ja valtakunnalliset osallistumisfoorumit on myös jouduttu sulkemaan yleisöltä niihin kohdistuneiden häiriöviestien takia.

Useimmat viralliset, paikalliset ja valtakunnalliset hallinnon ja kansalaisten kohtaamisareenoiksi suunnitellut sähköiset foorumit ovat vasta hakemassa paikkaansa ja käyttäjäkuntaansa. Suurena ongelmana on hallinnosta ja kansalaisista lähtevien hankkeiden kohtaaminen ja rajapinnan löytäminen. Kansalaisverkkoja tutkinut Bäcklund⁶⁸ toteaa, että suurin osa yhteiskunnallisista verkkokeskusteluista käydään pääasiassa kansalaisten kesken – keskusteluista puuttuvat päätöksentekijät ja sitä myötä aito vuoropuhelu kansalaisten ja hallinnon välillä.

Hallinnon ylläpitämille sähköisille kuulemisalustoille eivät taas kansalaiset ole löytäneet tietään siinä määrin kuin olisi mahdollista.

”Niissä otetaan kantaa melko valmiiksi pureskeltuihin ehdotuksiin ja sellaisella kielellä ja sanalla että se ei edes mulle tunnu tutulta, niin miten se sitten tuntuisi muille kuin niille, jotka on politiikan tai kielen ammattilaisia.”⁶⁹

⁶⁷ Strandberg 2006.

⁶⁸ Bäcklund 2003.

⁶⁹ Haastattelu: Marja-Liisa Viherä 28.7.2008.

3.10.2008

Julkishallinnon ja yksittäisten kansalaisten, kansalaisjärjestöjen tai kaupallisten palvelinten ylläpitämien keskustelupalstojen lisäksi joillain paikkakunnilla keskustelua yhteisistä asioista käydään myös paikallisten joukkoviestinten verkkosivuilla.

"Se mikä puuttuu [valtionhallinnosta], on aktiivinen heikkojen signaalien seuranta, verkkomedioissa. Tätä keskustelua käydään koko ajan vaikka missä, esimerkiksi Helsingin Sanomien hs.fi, jossa kaupunkisivuilla jokainen uutinen saa paljon kommentteja, siellä käydään asiallista keskustelua ja kommentointia."⁷⁰

⁷⁰ Haastattelu: Heli Rantanen 20.8.2008.

3.10.2008

SÄHKÖISIÄ VALMISTELU- JA OSALLISTUMISFOORUMEJA

1. Valtakunnallinen taso

Valtionhallinto on keskittänyt sähköisen kuulemisensa oikeusministeriön demokratiayksikön ylläpitämään otakantaa.fi -valmistelufoorumiin. Sen tarkoituksena on kansalaisten näkemysten ja mielipiteiden kuuleminen ja vuorovaikutuksen lisääminen hallinnon hanke- ja valmistelutyössä. Foorumilla kansalaiset voivat kommentoida hallinnossa käynnistyviä tai käynnissä olevia hankkeita, lainsäädäntöuudistuksia tai muita hallinnon ajankohtaisten toimenpiteiden valmistelua.⁷¹

Foorumin keskustelujen viestit tarkistetaan ennen niiden julkaisemista, ja viestin voi lähettää joko nimellä, nimimerkillä tai nimettömänä. Uusia keskustelunaiheita foorumilla voivat avata ainoastaan hankkeen vastuuvirkamies tai muuten hankkeen kanssa tiiviisti työskentelevä henkilö.

2. Kunnallinen taso

Vuosituhannen vaihteen Oppivat seutukunnat (OSKU)-projektin osahankkeissa luotiin kunnallisen ja alueellisen tason kansalaisverkkoja ja tuettiin syrjäytymisvaarassa olevien tietoteknisten taitojen oppimista. Hanke on päättynyt rahoituksen loppuessa vuonna 2004.

Valma-valmistelufoorumi on Tampereen kaupungin kaikille avoin valmistelufoorumi, jossa voi kommentoida valmisteilla olevia hankkeita. Valma välittää kommentit asianomaisille virkamiehille, ja julkaisee lähetetyn mielipiteen verkossa käyttäjän niin halutessa. Valmistelufoorumissa on esillä asioiden käsittelyjärjestys, ja lisäksi se kertoo milloin on oikea aika jättää mielipide. Valma näyttää teemaan liittyvät asiakirjat, käsittelytiedot ja paikkatiedot sekä luottamuselinten kokous- ja koulutuspäivät aihepiireittäin. Valman voi myös halutessaan pyytää lähettämään omaan sähköpostiin tietoja itseä kiinnostavasta asiasta.

Mansetori on Tampereen kaupungin palvelimella toimiva, mutta kaupunkilaisten ja hallinnon yhteistyössä ylläpitämä ja toimittama nettisivusto. Sivustolta löytyvät kaupunginosien sivut, asukkaiden oma verkkolehti Mansemedia ja keskustelufoorumi. Mansetorilla voi ottaa julkisesti kantaa tärkeisiin kysymyksiin ja mieltä polttaviin asioihin, ja sen toimintaan pääsee osallistumaan oman kaupunginosan yhteisön tai asukasryhmän kautta. Sivuston käytännön ylläpidosta vastaa kaupungin kuntademokratian yksikkö. Mansetorilla julkaistaan myös kaupungin tiedotteet, ja sen ilmoitustaululla voi tiedottaa myös oman asuinalueen tapahtumista ja merkittävistä tilaisuuksista. Sivuston julkaisujärjestelmän käyttämiseen annetaan koulutusta yhteisissä tilaisuuksissa ja saatavilla on myös henkilökohtaista tukea. Lisäksi kaupunginosien kirjeenvaihtajat saavat perehtyä ammattilaisten opastuksella sisältöjen tuottamiseen.

Hämeenlinnan verkkovaltuusto on syksyllä 2005 perustettu sähköinen vuorovaikutuskanava kaupungin ja kaupunkilaisten välillä, ja sen tavoitteena on lisätä vuoropuhelua kaupungin kehittämisestä ja tarjota asukkaille uudenlainen mahdollisuus vaikuttaa. Valtuustoon kuuluu 170 vapaaehtoisjäsentä, jotka edustavat melko kattavasti kaikkia ikäryhmiä ja asuinpaikaltaan lähes kaikkia kaupunginosia. Toiminta tapahtuu anonyymisti. asukaspaneelina. Asukaspaneeli voi arvioida kaupungin kehittämistä valittujen teemojen mukaan. Arvioinnin tuloksista tehdään aina yhteenvedo kaupunginvaltuuston ja virkamiesten käyttöön ja tulokset esitellään kaupungin verkkosivuilla. Verkkovaltuusto toimii ainoastaan internetissä, ja sen verkkosivuille on pääsy vain verkkovaltuuston jäsenillä. Verkkovaltuusto ei ole päätöksiä tekevä elin, vaan se on arviointia, palautteenantoa ja keskustelua varten.

Helsingin kaupunginosayhdistykset ry (Helka) tarjoaa kaupunginosayhdistysten käyttöön ilmaista palvelintilaa ja julkaisujärjestelmän, jota suurin osa yhdistyksistä on hyödyntänyt. Lisäksi kaikki kaupunginosien verkkosivut on listattu Helkan ylläpitämälle kaupunginosat.net -sivustolle. Itse kaupunginosien omat sivut toimitetaan kunkin kaupunginosayhdistyksen voimin. Kaupunginosat.net -portaali sekä kaupunginosien omat sivut pitävät sisällään paikallisuuksien lisäksi kaikille avoimia keskustelupalstoja, tietoja kokoontumisista ja tapahtumista.

3. Lapset ja nuoret

Lapsille ja nuorille suunnattuja sähköisiä vaikuttamiskanavia ovat opetusministeriön rahoittamat kuntatasolla toimiva aloitekanava.fi sekä valtakunnallinen valttikka.fi. Aloitekanava.fi -toimintaan ovat kuitenkin toistaiseksi lähteneet mukaan Espoo, Joensuu ja Lapin läänin kunnat.

Kuntatasolla Hämeenlinna on ottanut käyttöön oman verkkosovelluksen paikallisten lasten ja nuorten aktivoimiseksi: Vaikuttamo.net on vuodesta 2002 toiminut koululaisten tiedotus- keskustelu- ja oppimisympäristö.

⁷¹ Oikeusministeriö 2008c.

3.10.2008

Sähköinen äänestäminen

Tilastokeskuksen vuoden 2008 tieto- ja viestintätekniikkatutkimuksen yhteydessä selvitettiin myös suomalaisten suhtautumista verkossa äänestämiseen. Vastaajista 33 prosenttia joko ei tai luultavasti ei käyttäisi tätä mahdollisuutta hyväkseen. Vastaajista 45 prosenttia piti todennäköisenä ja 21 prosenttia mahdollisena äänestämistä verkon kautta.

Nuorten alhaiseen äänestysaktiivisuuteen sähköisen äänestämisen vaikutuksista ei ole takeita: vuonna 2007 eduskuntavaalien 18–30 -vuotiailta äänestäjiltä kysyttiin syitä nuorten alhaiselle äänestysprosentille ja keinoja sen nostamiseksi. Vain hyvin harvoissa vastauksissa korostettiin tarvetta uudistaa itse äänestysprosessia sähköiseen muotoon – nuoret jäivät äänestyspäivänä kotiin äänestämisen rajallisten vaikutusmahdollisuuksien ja politiikasta vieraantumisen takia.⁷² ”Nuorten politiikkaa kohtaan tuntema kiinnostus ei lisääntynyt yksittäisillä toimenpiteillä, vaan vaatii aidon tunteen siitä, että omalla osallistumisella on todellista vaikutusta.”⁷³

Sähköisten äänestyspöytäkirjojen käyttöä äänestyspaikoilla pilotoidaan vuoden 2008 kunnallisvaalien yhteydessä kolmessa suomalaisessa kunnassa, Karkkilassa, Kauniaisissa ja Vihdissä.⁷⁴

Esimerkiksi Virossa on otettu sähköinen äänestäminen käyttöön kunta- ja parlamenttivaalien yhteydessä. Vuoden 2007 parlamenttivaalien yhteydessä kuitenkin vain noin viisi prosenttia äänistä jätettiin sähköisesti (äänestysprosentti kokonaisuudessaan 62 prosenttia), ja vuoden 2005 kunnallisvaalien yhteydessä vain vajaat kaksi prosenttia (äänestysprosentti 47,4 prosenttia).⁷⁵ Sähköinen äänestäminen on Virossa toistaiseksi perinteistä äänestämistä täydentävä, erityisesti nuorten parissa esiintyvä ilmiö.

Asiantuntijat esittivät erilaisia näkemyksiä sähköisen äänestämisen kehittämisestä Suomessa:

”Siinä Suomi on menettänyt, ihan mokannut, kun ei ole vielä kukaan kokeillut, eikä edes aiota kokeilla. Ja Virossa jo vuonna 2005 paikallisvaaleissa ihmiset saattoi internetin kautta äänestää. --- Kyllä pitää olla vaihtoehtona että pääsee koululle vetämään numerot, mutta myös se mahdollisuus että voi äänestää netissä. --- Kun se on netissä, se on myös mobiili. Kun sä oot vaikka matkoilla, sä voit netin kautta äänestää myös mobiilisti. Silloin voidaan puhua modernin yhteiskunnan vaikuttamisesta.”⁷⁶

”Mielestäni sitä pitäisi ehdottomasti kehittää. Kuitenkaan sen [äänestysviikkeen nostamisen] vuoksi en lähtisi sitä kehittämään. Korkea äänestysviikko sinällään ei ole mikään itseisarvo. Se mikä on tärkeämpi on, että äänestäminen tapahtuu niitten toimesta, joilla on olemassa preferenssejä ja poliittisia mielipiteitä. Suurempi ongelma on se, että jos poliittiset mielipiteet ovat epätasaisesti jakautuneet eli vain tietyt äänet kuuluu. --- Mutta sähköinen äänestäminen ei ainakaan ole omiaan sitä [äänestysprosenttia] laskemaan. --- Ehdottomasti ensimmäinen ryhmä, jossa se pitäisi ottaa nopeastikin käyttöön, ovat kaikki ulkomaille muuttaneet suomalaiset, joiden äänestysviikko on edelleen erittäin alhainen.”⁷⁷

” [Kuvitellaan] että näin saadaan demokratia lisääntymään kun äänestysprosentti lisääntyy kun ihmiset voi puolijuovuksissa äänestää jossain kapakassa. [Äänestysprosentti] voi hetkellisesti nousta ja voi kokonaisuudessaankin nousta, mutta se ei demokratiaa mun mielestä lisää jos sen takia jättää äänestämättä että se on niin vaikeaa, todennäköisesti silloin ei ole käsitystä

⁷² Paakkunainen 2007.

⁷³ Paakkunainen 2007, 132.

⁷⁴ Oikeusministeriö 2008b.

⁷⁵ Estonian National Electoral Committee 2008.

⁷⁶ Haastattelu: Mika Mannermaa 22.7.2008.

⁷⁷ Haastattelu: Kimmo Grönlund 13.8.2008.

3.10.2008

mistä äänestä. Ehkä mä olen sitten epädemokraattinen, mutta parempi 40 prosenttia niistä jotka on perehtyneet asiaan kuin 80 prosenttia niin että hällä väliä, kunhan nyt äänestän.”⁷⁸

”Sellainen sähköinen äänestäminen, että siellä äänestyskopissa äänestetään sähköisesti, sehän on ainoastaan järkevää. Mutta että siihen säilyisi tietty rituaali ja sinne mentäisiin, että ’tää onkin vähän juhlallisempi juttu, täytyy vähän selvittääkin asioita’, se olisi ihan hyvä.”⁷⁹

Yhteenveto

- Internetin on todettu lähinnä vahvistaa perinteisiä valtasuhteita.
- Sähköisen kuulemisen käytäntöjä on otettu käyttöön valtakunnallisella tasolla (otakantaa.fi -portaali) sekä satunnaisesti kunnallisella tasolla.
- Ne eivät kuitenkaan pääsääntöisesti ole vakiinnuttaneet paikkaansa kansalaisten keskuudessa: suurin osa kansalaiskeskustelusta käydäänkin hallinnon kanavien ulkopuolella.
- Julkishallinnon ylläpitämissä foorumeissa ongelmallista on, että kansalaiset voivat yleensä kommentoida vain jo valmiiksi suunniteltua esitystä, eivät vaikuttaa itse agendaan tai tehdä uusia keskustelunavauksia.
- Kuitenkin huomattava osa kansalaisista toivoisi enemmän suoraa demokratiaa edustuksellisen demokratian rinnalle.

⁷⁸ Haastattelu: Marja-Liisa Viherä, 28.7.2008.

⁷⁹ Haastattelu: Marja-Liisa Viherä, 28.7.2008.

3.10.2008

3.4 Aktiivinen osallistuminen

Aktiivinen osallistumisella (*active participation*) tarkoitetaan kansalaisten ja hallinnon välistä vuorovaikutteista kumppanuutta, jossa kansalaiset pääsevät osallistumaan ja vaikuttamaan koko päätöksentekoprosessin kulkuun - viimeinen päätösvalta lepää kuitenkin hallinnon harteilla.

Yhteydenotto sähköpostitse

Tilastokeskuksen vuoden 2008 tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimuksessa selvitettiin myös kansalaisten poliittisille päätöksentekijöille lähettämien sähköpostiviestien määrää. Sähköpostia tai tekstiviestejä valtakunnan tason poliittiselle päättäjälle oli lähettänyt vain **viisi prosenttia** kyselyyn vastanneista. Kuntatason poliittiselle päättäjälle sähköpostia tai tekstiviestejä oli lähettänyt **kuusi prosenttia** vastaajista. Sähköpostilla ja tekstiviestitse tapahtuva yhteydenotto päätöksentekijään on kuitenkin melko yleinen suhteutettuna kaikkiin kansalaisten tekemiin yhteydenottoihin: ylipäänsä poliittiseen päättäjään oli ottanut yhteyttä jollakin tavalla vain 11 prosenttia vastaajista – lähes joka toisen yhteydenoton voidaan siis tulkita tapahtuneen sähköisesti. Tutkimuksessa ei käynyt ilmi kuinka moni yhteyttä jollain tavalla ottaneista oli saanut vastauksen lähettämäänsä viestiin.

”Sähköposti ja netti tuo vallan vuorovaikutussuhteeseen takaisin. Kun laitat sähköpostin, se ihminen lukee sitä tai ei lue, pallottelee sitä jonnekin, vastaa vain johonkin osakysymykseen, tai lähettää jonnekin. Jos tää on virkamies, jolla on valtaa antaa lupa tai ei, se negatiivisesti tulkiten palautuu samaan kuin vanha kirjeposti. Valta on sillä, jota sä lähestyt.”⁸⁰

”Ongelmana on se, että ihmiset eivät pääse vaikuttamaan suoraan, aina on olemassa hierarkia. Verkko-osallistuminen ei ole väylä, joka ohittaisi tämän olemassa olevan hierarkian. Vaikka kuinka lähettäisi meillä suoraan presidentille, niin ei meidän ulkopoliittikkamme muutu mihinkään, koska se on niin monimutkainen se itse päätöksenteon rakenne, ketä kaikkea mukana, mitä pitää ottaa huomioon.”⁸¹

Sähköiset aloitteet ja palautteet⁸²

Julkishallinnon verkkopalvelut 2007 -kyselyssä kävi ilmi, että vain **2 prosenttia** julkishallinnon verkkosivuilla käyneistä oli antanut sivuilla palautetta tai tehnyt aloitteen. Aiempina vuosina kukaan kyselyyn vastaajista ei ollut jättänyt julkishallinnon sivuilla palautetta tai aloitteita – toisaalta, ei ole tiedossa kuinka paljon ja kuinka pitkään verkkosivuilla on ollut mahdollisuuksia aloitteen tai palautteen jättämiselle. Tutkimuksessa ei myöskään eritelty, mille julkishallinnon taholle palaute oli kohdennettu.

Tilastokeskuksen vuoden 2008 tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimuksen mukaan vajaat **seitsemän prosenttia** oli ottanut kantaa tai tehnyt aloitteen jonkun yhteiskunnallisen asian puolesta verkon kautta.

Kuntatasolla sähköisesti palautetta oli vuonna 2004 antanut 13 prosenttia kansalaista, kun muilla tavoin palautetta oli antanut reilu neljännes. Palautteen antaminen kunnissa oli ylipäänsä kasvanut paitsi sähköisillä myös muilla tavoilla: palautteenantamisen osalta ei siis ole olemassa merkkejä, että internet olisi syrjäyttämässä perinteiset yhteydenpitokanavat.⁸³ Mansetori-

⁸⁰ Haastattelu: Juha Nurmela 7.7.2008.

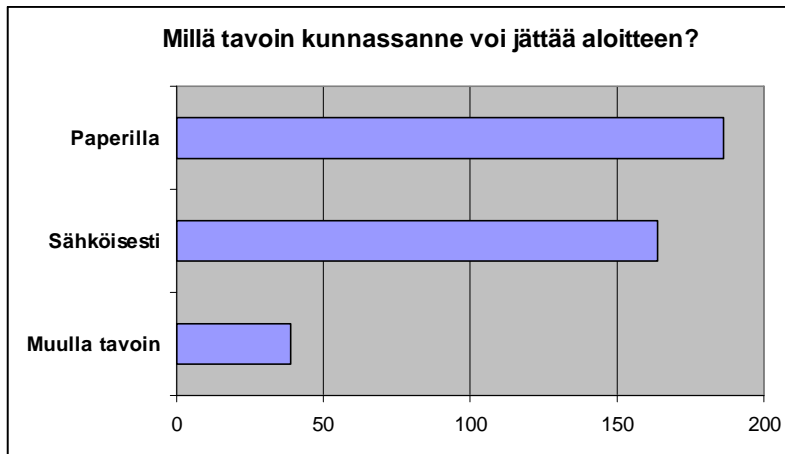
⁸¹ Haastattelu: Juri Mykkänen 9.7.2008.

⁸² Sähköisesti annettua palautetta ja tehtyjä aloitteita ei ole eroteltu monessakaan tehdyssä tutkimuksessa, siksi ne käsitellään tässä samassa yhteydessä.

⁸³ Pekola-Sjöblom & al. 2006.

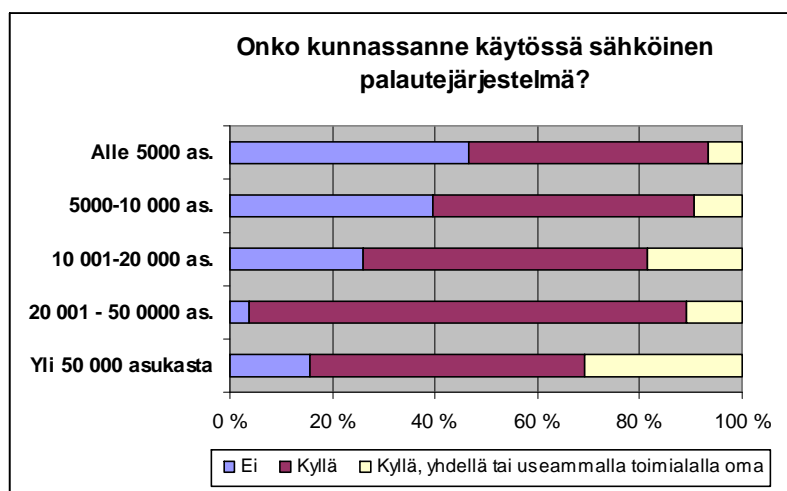
3.10.2008

hankkeen yhteydessä kävi myös ilmi, että vaikka kuntalaiset eivät olisi perehtyneet sähköiseen aloitemahdollisuuteen, sen mahdollisuuden kokivat lähes kaikki Mansetorin käyttäjät tärkeäksi.⁸⁴

Kaavio 6. Aloitteiden jättäminen kunnissa.⁸⁵

Kuntalaisten aktiivisuus sähköisten aloitteiden tekemisessä ja palautteen jättämisessä riippuu oman aktiivisuuden lisäksi myös heille siihen tarjotuista mahdollisuuksista. Tässä suhteessa eri kunnissa asuvat ovat hyvin eriarvoisessa asemassa: Suomalaisista kunnista noin 80 prosentissa aloitteita voi jättää sähköisesti. Vastaavasti 65 prosentissa kuntia on käytössä jonkinlainen sähköinen palautejärjestelmä. Suurissa kaupungeissa sähköiset palautteenantokanavat ovat yleisempiä kuin pienissä kunnissa. Kuitenkin vain harvassa kunnassa kuntalaisten jättämiä palautteita tilastoidaan (keskimäärin 26,4 prosenttia kunnista) tai aloitteen käsittelyvaiheesta tiedotetaan kuntalaisille (keskimäärin 65,5 prosenttia kunnista). Tässäkin asiassa ilmeni suuria eroja erikokoisten kuntien välillä: Yli 50 000 asukkaan kunnista palautteita tilastoidaan 61,5 prosentissa, kun alle 5 000 kunnissa vain 17,2 prosentissa.⁸⁶

Kaavio 7. Sähköiset palautejärjestelmät kuntakokoluokittain.⁸⁷

⁸⁴ Lehtonen 2004, 72.

⁸⁵ Kuntalaisten osallistuminen 2007.

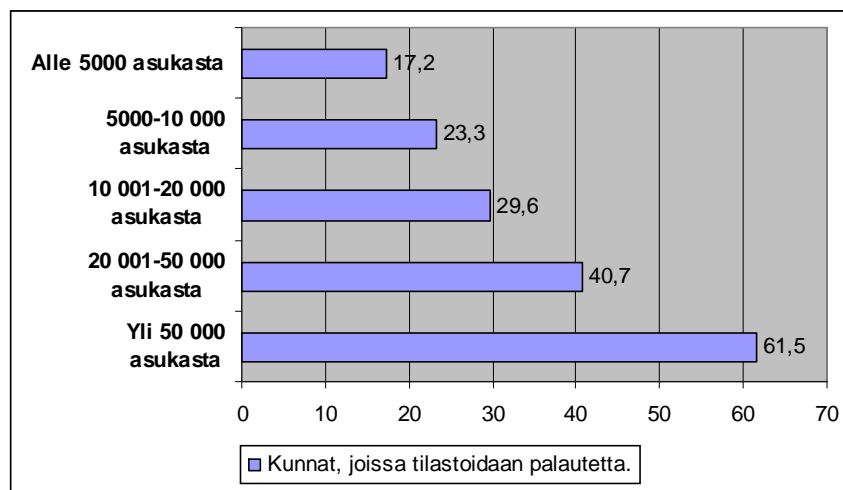
⁸⁶ Kuntalaisten osallistuminen 2007.

⁸⁷ Kuntalaisten osallistuminen 2007.

3.10.2008

Kunnan mahdollisuudet ja halukkuus kehittää sähköisiä aloite- ja palautekanavia on yleensä monen tekijän summa. Siihen vaikuttavat kunnan kokoluokan lisäksi muun muassa kunnan käytössä olevat taloudelliset ja henkilöstöresurssit sekä asukkaiden ja hallinnon asenteet sähköistä asiointia kohtaan. Joka tapauksessa kuntalaiset ovat hyvin erilaisissa asemissa heille tarjottujen sähköisten osallistumismuotojen suhteen: pienissä kunnissa asuvat joutuvat tyytymään muita useammin verkon ulkopuolella tapahtuviin yhteydenottoihin.

Tunne riittävästä vaikuttamiskanavista ja vaikuttamisen mahdollisuudesta vaikuttaa todennäköisesti kuntalaisen halukkuuteen osallistua yhteisten asioiden hoitamiseen. Myös aloitteiden ja palautteiden käsittelytapa saattaa vaikuttaa merkittävästi kuntalaisten halukkuuteen osallistua yhteisten asioiden kehittämiseen: yhteydenottojen avoin käsittely ja raportointi voi edesauttaa kuntalaisten käsityksiä omista vaikutusmahdollisuuksista ja tätä kautta lisätä omaa osallistumismotivaatiota.

Kaavio 8: Palautteen tilastointi kuntakokoluokittain (n=198).⁸⁸

Verkkokeskustelut

Internetissä käytäviä keskusteluja ja keskustelupalstoja on sivuttu useissakin tutkimuksissa, mutta ongelmallista on keskustelujen tulkitseminen: missä kulkee rajanveto yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja puhtaan viihdekäytön välillä?⁸⁹

Virallisia, hallinnon ylläpitämiä keskustelufoorumeja on helppo seurata ja tutkia, mutta haastavaa on paikantaa virallisten keskustelufoorumien ulkopuolella käydyt yhteiskunnalliset keskustelut. Strandberg tutki väitöskirjassaan suomalaisten osallistumista sekä poliittisten puolueiden että kaupallisten operaattoreiden ylläpitämillä keskustelufoorumeilla. Eri keskustelupalstojen tutkimuksessa tarkasteltiin Keskustan, Kansallisen kokoomuksen ja Vihreän Liiton poliittisia keskustelupalstoja ja käyttäjämääriä sekä vertailtiin näitä jippii.fi -portaalin ylläpitämään kahteen ei-poliittiseen keskustelupalstaan.

Tutkimus paljasti, että keskustelu poliittisten puolueiden palstoilla oli erittäin vähäistä ja se lepäsi ainoastaan muutaman yksittäisen keskustelijan varassa. Sen sijaan musiikin ympärillä käyty keskustelu kaupallisella jippii.fi -sivustolla oli paitsi vilkkaampaa ja intensiivisempää, siihen myös osallistui huomattavasti useampi keskustelija. Strandbergin mukaan internetissä

⁸⁸ Kuntalaisten osallistuminen 2007.

⁸⁹ Strandberg 2006; Lehtonen 2004.

3.10.2008

käydäänkin mieluummin keskusteluja ei-poliittisista teemoista, kuten musiikista, kuin yhteiskunnallisista asioista. Toisaalta Strandberg arvioi, että suurin osa poliittisista keskusteluista käydään muualla kuin poliittisten puolueiden verkkosivuilla, ja sellaisilla areenoilla, joita ei toistaiseksi ole osattu tutkia.

Myös Tilastokeskuksen tieto- ja viestintätekniikkatutkimus osoitti, että vain noin 10 prosenttia suomalaisista oli osallistunut edellisvuoden aikana internetissä poliittiseen keskusteluun. Kuitenkin ylipäänsä verkkokeskusteluihin osallistuneita oli koko väestöstä noin 25 prosenttia.⁹⁰ Vastausprosentteihin sisältyy kuitenkin vastaajien omakohtaiset tulkinnat *poliittisesta keskustelusta*: millainen verkkokeskustelu koetaan poliittisena, mikä taas yleisluonteisena keskusteluna?

Toisaalta on myös esitetty arvioita, joiden mukaan monille kansalaisia askarruttaville asioille ei ole olemassa virallisia keskustelu- tai edistämisareenoita, tai vaihtoehtoisesti sähköiset poliittisen vaikuttamisen välineet koetaan epäkäytännöllisinä ja vaativina.⁹¹

”Välillä siellä [paikallisilla asukassivustoilla] on todella tiukkaa debattia miten joku asia pitäisi olla. Näkisin, että näitä keskusteluja pitäisi virkamiesten käydä katsomassa. Ja tiedän, että moni käy katsomassa --- mikä siellä on pinnalla, mistä siellä jutellaan, ja joskus jotkut kriisitkin, näkyy siellä [verkoissa]. Eihän sitä tietoa kovin helposti mistään muualta saa, jos se ei ole mennyt poliisille.”⁹²

”Eikös voitaisi ajatella, että kaikki keskustelu jossain vaiheessa kohtaa [julkishallinnon]. Kansalaisyhteiskunnan keskustelu on aina tervettä, oli se sitten netissä tai paikan päällä tapahtuvaa, tai oli sen järjestänyt julkishallinto tai joku muu. Kyllä se sitten jossain vaiheessa kohtaa [julkishallinnon]. Sen takia todellisen vaikuttamisen välineitä voitaisiin kehittää, että kansalaiset voisivat oikeasti saada päättää jostain.”⁹³

Lehtonen⁹⁴ on tarkastellut uusien kansalaistoimintojen syntymistä paikallisella Mansetori-kansalaisfoorumilla Tampereen yliopiston Journalismin tutkimusyksikössä toteutetussa ”Civic Innovations and Digital Applications” -projektissa.

Lehtonen pohtii kuinka kattavasti verkkokeskustelut peilaavat kansan syviä rivejä ja aitoa verkkodemokratiaa – tutkimusten mukaan kansalaisfoorumeilla on pääsääntöisesti edustettuna äänekäs vähemmistö. Kansalaisverkossa osallistuivat pääasiassa jo valmiiksi yhteisistä asioista kiinnostuneet ja aktiiviset henkilöt.⁹⁵

Myös Strandberg⁹⁶ on todennut verkon ulkopuolisten tekijöiden ohjaavan eniten myös kaikkea verkossa tapahtuvaa osallistumista: aktiivisimpia toimijoita verkossa ovat perinteiset poliittiset toimijat, poliittiset puolueet sekä niiden jäsenet.

Periaatteessa verkossa osallistuminen ja keskustelun seuraaminen on mahdollista kaikille – hiljaiselle enemmistölle riittääkin kuitenkin myös tulevaisuudessa osallistuminen ainoastaan kuuntelemalla tai lukemalla. Arviota vahvistaa myös Mansetorin käyttäjistä tehty tutkimus: käyttäjät osallistuivat harvemmin Mansetorin keskustelupalstan keskusteluihin, mutta silti moni seurasi aktiivisesti foorumilla käytävää keskustelua.⁹⁷

⁹⁰ Tilastokeskus 2008.

⁹¹ Sassi 2007.

⁹² Haastattelu: Heli Rantanen 20.8.2008.

⁹³ Haastattelu: Kimmo Grönlund 13.8.2008.

⁹⁴ Lehtonen 2004.

⁹⁵ Esim. Lehtonen 2004; Bäcklund 2003.

⁹⁶ Strandberg 2006.

⁹⁷ Esim. Lehtonen 2004; Pietilä 2002; Harju 2004.

3.10.2008

Blogit

Blogit (myös weblog, verkkoloki, loki, nettipäiväkirja) ovat vakiinnuttaneet paikkansa uudentyyppisenä sähköisenä tiedonvälitys- ja osallistumismuotona sekä mielipidekanavana paitsi yksittäisten kansalaisten, myös poliitikkojen sekä joukkoviestinten parissa.

Ensimmäinen blogipalvelu avattiin Yhdysvalloissa vuonna 1999, jonka jälkeen blogien määrä on kasvanut tasaisesti. Suomessa oli syksyyn 2005 mennessä perustettu yli 170 000 blogia – tämänhetkisiä määriä on vaikea arvioida. Vaikeaa on myös arvioida *aktiivisesti* päivitettävien blogien määrää.⁹⁸

Tilastokeskuksen mukaan noin kolmannes suomalaisista lukee verkkoblogeja. Blogien lukeminen on poikkeuksellista muuhun verkko-osallistumiseen verrattuna, sillä siitä ovat yhtä kiinnostuneita kaikki ikäryhmät, eivät ainoastaan nuoret (kts. luku 3.1.). Tilastokeskuksen mukaan kuitenkin vain neljä prosenttia kansalaisista oli ylläpitänyt omaa blogia edellisen kolmen kuukauden aikana.⁹⁹

Verkossa kanavoituvan kansalaisjournalismin suosion kasvusta ja blogien yhteiskunnallisesta merkityksestä saatiin esimerkki vuoden 2004 Aasian tsunamikatastrofin yhteydessä, kun informaatio kulki Suomeen blogien kautta nopeammin kuin perinteisten institutionaalistuneiden joukkoviestinten välityksellä.¹⁰⁰ Nopeuden lisäksi blogien keskeisiä ominaisuuksia on niiden **keskustelevuus** ja **vuorovaikutus** lukijoiden kanssa. "Samaan aikaan yhteisöllisyys on muuttunut. Asuinpaikka ei enää olekaan merkittävin ihmisten yhteisö. Merkittäviksi ovat tulleet virtuaaliset yhteisöt, ja niiden merkitys kasvaa jatkuvasti. --- Blogit ovat erinomainen väline yhteisöjen muodostamiseen. Ne ovat keskusteleva, pienten asioiden media."¹⁰¹

Verkkoadressit

Verkkoadressit eivät toistaiseksi ole vakiintuneet laajalti tutkimuskohteeksi, mutta esimerkkejä vaikutusvaltaisista verkkoadressikampanjoista on jo olemassa.¹⁰² Tunnetuin niistä liittyy Lordi-yhtyeen euroviisuvoittoon keväällä 2006. Muutamat viihdelehdet julkaisivat Lordin pyynnöstä huolimatta maskittomia kasvokuvia hänestä, mikä sai yleisön purkamaan turhautumistaan verkossa ja mobilisoimaan kansanliikkeen kuvia julkaissutta lehdistöä vastaan. Kansanliikkeen perustaksi muodostui verkkoaddressi "7 Päivää boikottiin", jonka allekirjoitti muutaman päivän aikana noin 222 000 kansalaista. Myös esimerkiksi Suomi24.fi -verkkopalveluun tuli alle kahdessa vuorokaudessa yli kymmenentuhatta viestiä boikottikampanjasta ja kuvien julkaisusta.¹⁰³

Häyhtiön ja Rinteen¹⁰⁴ Lordi-ilmiöön liittyneen arvion mukaan "internetin ad hoc -julkisuuksista nouseva ruohonjuuritason toiminta saattaa olla ratkaiseva tekijä kuluttamiseen liittyvien arjen ongelmien politisoitumisessa." Lordiin liittynyt voimakas verkkoilmiö tukee osaltaan refleksiivistä politiikkakäsitystä, jonka mukaan nykyaikana kansalaisten osallistuminen ilmenee ennen kaikkea verkossa toteutettuna aktivismina ja individualistisena toimijuutena. (kts. luku 1.2).

⁹⁸ Lintulahti 2006.

⁹⁹ Tilastokeskus 2008.

¹⁰⁰ Esim. Lehtonen 2004; Bäcklund 2003.

¹⁰¹ Esim. Lehtonen 2004; Bäcklund 2003.

¹⁰² ARTO-tietohaku hakusanalla "verkkoaddressi" poiki ainoastaan yhden artikkelin.

¹⁰³ Häyhtiö & Rinne 2006.

¹⁰⁴ Häyhtiö & Rinne 2006.

3.10.2008

Yhteenveto

- Sähköpostitse tapahtuvat yhteydenotot poliitikkoihin ja viranhaltijoihin ovat toistaiseksi melko harvinaisia.
- Sähköisten aloitteiden ja palautteen määrä on sitä vastoin ollut viime vuosina kasvussa: mahdollisuudet sähköisiin aloitteisiin ja palautteeseen ovat lisääntyneet kunnissa, mutta edelleen suurella osalla etenkin pieniä kuntia ei ole olemassa sähköisiä aloite- ja palautekanavia.
- Yksityishenkilöiden, yhteisöjen tai kaupallisten tahojen ylläpitämissä blogeissa ja keskustelupalstoilla käydään usein vilkkaampaa debattia kuin virallisissa julkishallinnon foorumeissa. Tämä keskustelu on kuitenkin usein paikantamatonta eikä kohtaa lainkaan päätöksentekijöitä, vaan se käydään pääosin kansalaisten kesken.
- Internetissä aktiivisesti toimivat ovat pääasiassa verkon ulkopuolella aktiivisesti toimivia. Heille internet on lähinnä perinteistä toimintaa täydentävä muoto.
- Kuitenkin nuorten kohdalla on huomattavissa verkon aktivoivan myös muutoin passiivisia kansalaisia osallistumaan.

3.10.2008

4 Kansainvälinen vertailu

4.1 Kansainvälinen tutkimuskenttä

Euroopan unioni on käynnistänyt lukuisia sähköisen osallistumisen kehittämistä sivuavia hankkeita ja laatinut strategioita sähköisen osallistumisen edistämiseksi jäsenmaissa sekä EU:n toimielimissä.

i2010 on Euroopan komission tietoyhteiskunnan puitestrategia vuosille 2005–2010, jonka tavoitteena on koordinoita jäsenvaltioiden toimia digitaalisen konvergenssin helpottamiseksi ja tietoyhteiskuntaan liittyviin haasteisiin vastaamiseksi. Osana strategiaa on julkaistu lukuisia sähköisen osallistumisen tarjontaa sekä käyttöä vertailevia tutkimuksia.

Osana i2010 -strategiaa toteutetun **Benchmarking in a Policy Perspective** -projektin raportit esittelevät Euroopan unionin jäsenmaiden sähköisiä asiointi- ja palvelumahdollisuuksia. Toistaiseksi pääpaino tutkimusten näkökulmissa on ollut ylhäältä alaspäin, julkishallinnon tarjoamissa sähköisissä palveluissa ja niiden kehittämisessä, mutta niitä käyttävistä ja käyttämättä jättävistä kansalaisista ja heidän tarpeistaan ei ole olemassa tarpeeksi tietoa. Kuvaavaa on, että sähköisen osallistumisen ja e-demokratian tilaa ei ole toistaiseksi otettu osaksi tarkastelua. Lähitulevaisuudessa tutkimuksen näkökulman voidaan olettaa siirtyvän enemmässä määrin kansalaisten sekä demokratiakysymysten äärelle.¹⁰⁵

Euroopan komission rahoittama **Demo.net**-tutkijaverkosto on maailman ensimmäinen kansainvälinen e-osallistumisen ja e-demokratian akateemisen tutkimuksen tutkijayhteisö, jonka yhtenä päätavoitteena on yhtenäistää ja selkeyttää alalla tapahtuvaa tutkimusta luomalla muun muassa kansainvälinen tietokanta e-osallistumista koskevasta tutkimuksesta.¹⁰⁶

Medaglia¹⁰⁷ on tutkinut Demo.netin rekistereistä toistaiseksi löytyvää akateemista tutkimusaineistoa, ja todennut Euroopassa tehdyn sähköistä osallistumista koskevan tutkimuksen olevan hyvin kirjavaa: esimerkiksi keskeisten käsitteiden käyttö tutkimuksessa on hyvin ristikkäistä ja sekavaa, eivätkä käsitteet ole toistaiseksi vakiintuneet käyttöön alan tutkijoiden parissa tutkimuskentän suhteellisesta nuoruudesta ja nopeasta kehityksestä johtuen. Medaglia esittää myös tarpeen empiirisen tutkimuksen lisäämiselle, sillä toistaiseksi tehty tutkimus on ollut pääasiassa kuvailevaa tutkimusta. Koko tutkimusalan kehittämisessä olennaista onkin Medaglian mukaan yhtäläisten kansainvälisten vertailutapojen, mittareiden ja tutkimusmenetelmien kollektiivinen kehittäminen yhtenäisen tutkimuskentän luomiseksi. Osallistumiskäytäntöjen kopiointi ei kuitenkaan itsessään tuo ratkaisua ongelmiin – kulttuuri- ja kielierot luovat erilaisia tarpeita ja toimintatapoja kansainvälisen tason lisäksi myös kansallisella tasolla.¹⁰⁸

"[Olennaista on] suomalaisen poliittinen kulttuurin erilaisuus verrattuna muihin Pohjoismaihin. Meillä ei ole vahvaa keskustelun ja väittelyn kulttuuria, joten ei sitä osata käydä myöskään netissä. --- Puuttuu argumentoinnin ja perustelemisen taito."¹⁰⁹

Ann Macintosh¹¹⁰ on eritellyt kansainvälisen verkko-osallistumisen ja tutkimuksen nykytilaa sekä niistä kumpuavia keskeisimpiä haasteita verkko-osallistumisen tulevaisuudenkehitykselle.

¹⁰⁵ European Commission 2007

¹⁰⁶ Demo.net.

¹⁰⁷ Medaglia 2007.

¹⁰⁸ Bäcklund 2003; Macintosh 2006.

¹⁰⁹ Haastattelu: Sinikka Sassi 12.8.2008.

¹¹⁰ Macintosh 2006.

3.10.2008

Macintoshin mukaan verkko-osallistumisen toimijat lisääntyvät tulevaisuudessa entisestään, kun järjestöt ja muut ryhmittymät alkavat toimia yhä enemmässä määrin verkon välityksellä. Tulevaisuudessa tutkimuksella olisikin pyrittävä selvittämään miten hallinto voi parhaiten kohdata koko ajan lisääntyvän, ruohonjuuritasolta kumpuavan sähköisen kansalais-osallistumisen.

Myös verkon käyttäjät ja heidän käyttötarpeensa ovat monipuolistumassa. On epätodennäköistä, että sama osallistumiskanava vastaisi kaikkiin ja kaikkien tarpeisiin kansainvälisellä tai edes kansallisella tasolla. "One-size fits all" työkalu ei ole oikea lähestymistapa, vaan kielelliset, kulttuuriset ja tietotekniset erot on olennaista ottaa huomioon kaikkien ryhmien osallistamisessa. Keskeistä olisi lisätä käyttäjäkeskeistä ja käyttäjäryhmien sosiaaliset, tekniset ja kulttuuriset erot näkökulmat huomioivaa, tilannekohtaista tutkimusta.

Muina keskeisinä tutkimustarpeina Macintosh näkee tämänhetkisten ja tulevien verkko-osallistumisen teknologioiden ja menetelmien kontekstisidonnaisen erittelyn. Olennaista hajanaisella tutkimusalalla olisi myös terminologian, tutkimusmetodien ja konseptien yhtenäistäminen akateemisella tasolla sekä eri valtioiden julkishallinnossa valtakunnallisella ja paikallisella tasolla, jotta verkko-osallistumista voitaisiin tulevaisuudessa mitata standardoidusti.

Verkossa tapahtuvasta osallistumisesta ei toistaiseksi ole olemassa keskitettyä kansainvälistä tutkimusta, tutkimuslinjausta tai yhtenäistä tietokantaa. Alaa sivuava tutkimus on hyvin hajanaista ja hajallaan eri tutkimuslaitosten ja tutkimusten rahoittajien tietokannoissa. Tehdyssä tutkimuksessa yhteiskunnallinen osallistuminen ei pääsääntöisesti ole keskiössä, vaan sitä sivutaan hyvin pintapuolisesti yleisen internet-käyttötutkimuksen yhteydessä. Tietokantoihin koottu kansainvälinen tutkimus koostuu myös pääasiassa yksittäisistä ja erillisistä kansallisista selvityksistä. Tehtyjä tutkimuksia ei ole koottu yksiin kansiin kattavaksi vertailuksi, vaan ne ovat toisistaan irrallisia maaraportteja. Tehdyt tutkimukset eivät useinkaan ole sisällöltään yhtäläisiä toistensa kanssa. On myös huomioitava, että eri tutkimuksissa tarkastelukohteiksi ovat valikoituneet eri maat, mikä osaltaan vaikeuttaa vedenpitävän kansainvälisen vertailun suorittamista. Kansainvälisiä tietokantoja on löydettävissä muun muassa YK:n, Euroopan unionin, OECD:n jäsenmaiden osalta organisaatioiden verkkosivuilta. Tehtyä akateemista tutkimusta on koottu muun muassa **demo.netin** sekä Kalifornian yliopiston Annenberg School Center for the Digital Futuren **World Internet Project** -sivustolta.¹¹¹

Euroopan eri valtioissa tehtyä kansallista tutkimusta on paikannettavissa myös monilta paikallisten tutkimuslaitosten sivustoilta.

4.2 Kansainväliset erot verkko-osallistumisessa

Sähköisen osallistumisen käytäntöjä voi kansainvälisellä tasolla lähestyä joko hallinnon tarjoamien osallistumiskanavien ja -palvelujen tarjonnan, tai kansalaisten todellisen käytön näkökulmasta. Lähestymistavasta ja vertailtavista indikaattoreista riippuen Suomi on pärjännyt vaihtelevasti verkko-osallistumista peilaavissa kansainvälisissä vertailuissa.

Kansainvälisissä vertailuissa Suomen sijoitus tietoyhteiskuntana vaihtelee sen mukaan, mitä indikaattoreita kulloinkin on valittu selvityksiin. Yksiselitteistä ja kaikkien hyväksymää mittaustapaa ei toistaiseksi ole, samoin puuttuu yksimielisyys sähköiseen osallistumiseen liittyvien käytettyjen termien määrittelmistä.

¹¹¹ World Internet Project 2008.

3.10.2008

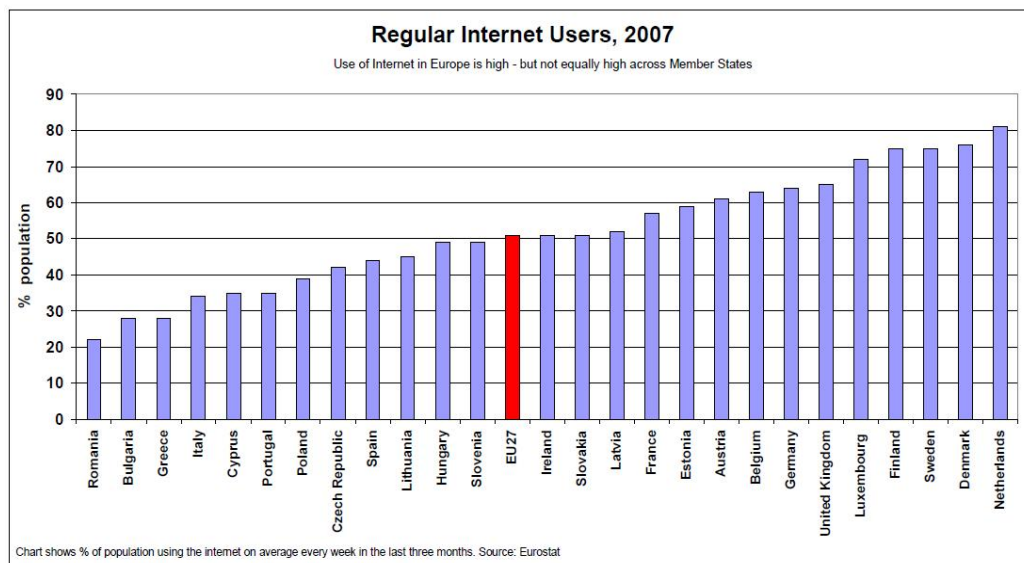
Seuraavaksi esitellään joitain kansainvälisesti tehtyä vertailevaa tutkimusta. Varsinaista yhteiskunnallista osallistumista koskeva tilastollinen tutkimus on toistaiseksi melko vähäistä ja heikosti vertailtavissa.

Internetin käyttö

Suomi kuuluu muiden Pohjoismaiden ohella Euroopan unionin kärkimaihin internetyhteyksissä ja internetin käyttäjien määrässä mitattuna. Vuonna 2007 vajaat 80 prosenttia suomalaista käytti internetiä säännöllisesti, kun keskiarvo 27 EU-maassa yletyi vain reiluun 50 prosenttiin. Keskiarvon alapuolelle jääneisiin valtioihin kuuluivat Etelä-Euroopan maat sekä hiljattain unioniin liittyneitä Kaakkois-Euroopan maita. (Kaavio 8.)¹¹²

Suomalaistalouksista reilussa 70 prosentista löytyi vuonna 2007 Internet-yhteys.¹¹³ 87 prosenttia suomalaisten kotitalouksien internet-yhteyksistä oli laajakaistayhteyksiä, mikä on myös selkeästi yli EU:n keskiarvon (77 prosenttia internet-yhteydellisistä kotitalouksista). Suomalaiset ovat myös omaksuneet tietyt sähköiset palvelut omikseen nopeasti – esimerkiksi verkkopankin käytössä suomalaiset ovat Euroopan kärkeä.

Vaikka Suomen laajakaistayhteyksien määrä on huippuluokkaansa, laajakaistayhteyksien nopeudet eivät kuitenkaan yllä kansainvälisesti kilpailukykyiselle tasolle.¹¹⁴

Kaavio 8. Säännöllisesti internetiä käyttävät 15–74-vuotiaat eri EU-maissa.¹¹⁵

¹¹² i2010 Mid-Term Review 2008.

¹¹³ Tilastokeskus 2008.

¹¹⁴ i2010 Mid-Term Review 2008.

¹¹⁵ i2010 Mid-Term Review 2008.

3.10.2008

Sähköinen hallinto

YK julkaisee säännöllisesti selvityksen jäsenmaidensa hallinnon eri osa-alueiden valmiuksista sähköiseen vuorovaikutukseen, kuten kansalaisille tarjotuista palveluista sekä kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista.¹¹⁶

Vuonna 2008 julkaistussa vertailussa Ruotsi, Tanska, Norja, USA, Ranska, Hollanti ja Etelä-Korea sijoittuvat sähköisen hallinnon kärkimaihin. Suomi sijoittuu sijalle 15, kun se edellisessä, vuoden 2005 selvityksessä piti sijaa yhdeksän – toisaalta arviointikriteeritkin olivat jonkin verran muuttuneet edellisestä selvityksestä. Suomen kohdalla sijoitusta on laskenut erityisesti kansalaisten osallistumismahdollisuuksien ja kansalaisille suunnattujen palvelujen heikko tila.

Myös Euroopan komissio on selvittänyt jäsenvaltioidensa siirtymistä sähköiseen hallintotapaan: vuoden 2008 **i2010 Mid-Term Review** kartoitti jäsenmaiden kansalaisten internetin käyttöä, laajakaistayhteyksiä sekä erilaisten sähköisten palveluiden käyttöönottoa. Maakohtaisissa raporteissa kävi ilmi Suomessa saatavissa olevien sähköisten julkishallinnon palvelujen kasvun tasaantuneen roiman kehityksen jälkeen. 80 prosenttia suomalaisista julkisista palveluista oli saatavilla sähköisesti, kun keskimäärin EU-maissa vain puolet julkisista palveluista oli siirretty sähköiseen muotoonsa. Raportin mukaan suomalaisista puolet oli käyttänyt e-hallinnon palveluja edellisvuoden aikana, kun keskimääräisesti EU-kansalaisista näin oli tehnyt vain noin joka kolmas. Sähköisten lomakkeiden käytössä suomalaiset olivat kuitenkin vain muutaman prosenttiyksikön keskiarvon yläpuolella. (Taulukko 9.) Kokonaisuudessaan julkisten palveluiden tarjonta ja kysyntä vastasivat Suomessa EU:n keskiarvoa.¹¹⁷

	Julkishallinnon sähköisesti saatavilla olevat palvelut (osuus kaikista)	Sähköisen hallinnon palveluja käyttäneet kansalaiset (osuus kaikista)	Sähköisiä lomakkeita palauttaneet kansalaiset (osuus palveluja käyttäneistä)
SUOMI	80 %	50 %	17 %
EU 27	51 %	30 %	13 %
SUOMEN SIIJOITUS VERTAILUSSA	6.	5.	10.

Taulukko 9. Julkishallinnon sähköiset palvelut EU-maissa.¹¹⁸

Tiedonhaku

Lusoli¹¹⁹ on selvittänyt internetin merkitystä kansalaisten tiedonhaussa vuoden 2004 europarlamenttivaalien yhteydessä. Ainoastaan kahdeksan prosenttia jäsenvaltioiden kansalaisista haki vaaleihin liittyvää tietoa verkosta, ja perinteiset joukkoviestimet, televisio, radio ja sanomalehdet nauttivat huomattavasti suurempaa suosiota. Erot Pohjois- ja Etelä-Euroopan välillä olivat suuret – Suomi piti kärkisijaa vajaalla 14 prosentilla. Suurimmassa osassa maita internetin merkitys tiedonsaannissa koski selkeästi pienempää väestöryhmää, neljästä kahdeksaan prosenttia äänestäneistä. Kuitenkin tarkasteltaessa eri ikäryhmiä voidaan huomata erojen johtuvan suomalaisten nuorien aikuisten (18–39 -vuotiaat) innokkaasta verkon

¹¹⁶ UN E-Government Readiness Survey 2008.

¹¹⁷ i2010 Mid-Term Review 2008.

¹¹⁸ i2010 Mid-Term Report – ICT Country Profiles 2008.

¹¹⁹ Lusoli 2005.

3.10.2008

käytöstä. Iäkkäämpiin ikäryhmiin mennessä Suomen etumatka verkkopohjaisen informaation hakemisessa tasoittuu. Toisaalta valmiudet verkon käyttöön tiedonhaussa ovat Suomessa myös paremmat kuin monissa Etelä-Euroopan maissa.

Myös Lusolin tarkastelussa kävi ilmi, että nuoret, korkeakoulutetut miehet käyttivät kaikissa maissa internetiä muita väestöryhmiä useammin poliittisen informaation hakemiseen. Samankaltaisiin tuloksiin on päädytty myös EU:n rahoittamassa **Youth Participation** -kyselyssä, jossa selvitettiin kahdeksan jäsenmaan (Suomi, Iso-Britannia, Slovakia, Italia, Saksa, Ranska, Viro, Kreikka) nuorison suhdetta politiikkaan ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Suomen nuoret (18–30 -vuotiaat) olivat innokkaimpia verkon käyttäjiä poliittisen tiedon hankinnassa heti Viron nuorten jälkeen. Merkittävää oli myös erittäin tasapuolinen verkon käyttö suomalaisten nuorten naisten ja miesten välillä – lähes kaikissa muissa vertailuun osallistuneissa maissa sukupuoliero korosti miesten aktiivisempaa verkon käyttöä. Youth Participation -tarkastelussa ei kuitenkaan huomioitu muita Pohjoismaita, jotka kuuluvat Suomen lähimpään viiteryhmään kansainvälisissä vertailuissa.

Keskustelupalstat

Youth Participation -kyselyssä tarkasteltiin myös kahdeksan EU:n jäsenvaltion nuorten osallistumista poliittisiin keskusteluihin internetin keskustelupalstoilla. Myös tässä yhteydessä Suomi oli heti Viron jälkeen kärkisijalla – 16,9 prosenttia kyselyyn vastanneista suomalaisnuorista oli osallistunut poliittiseen keskusteluun internetissä, kun muiden maiden nuorten osalta keskiarvo jäi noin kuuteen prosenttiin. Suomalaisten ja muiden Länsi-Euroopan maiden nuorten osallistumistavoista yksi merkittävimmistä oli suomalaisnuorten kulutuspolitiikkaa suosiva osallistuminen: suomalaisnuorten suosituin tapa osallistua (33, 8 prosenttia) oli tietyn tuotteen ostaminen tai boikotoiminen poliittisista syistä, mikä muiden Euroopan maiden nuorten joukossa jäi vähemmälle huomiolle.

Yhteenveto

- Suomalaiset kuuluvat aktiivisimmin internetiä käyttäviin EU-kansalaisiin.
- Sähköisen osallistumisen eri indikaattoreita vertaillessa Suomi sijoittuu usein Euroopan kärkimaiden joukkoon, mutta Pohjoismaisessa vertailussa viimeiseksi.
- Julkishallinnon läpinäkyvyydessä Suomi on yksi EU-maiden kärkimaita.
- Suomen heikkous verrattuna toisiin länsieurooppalaisiin valtioihin on aidosti vuorovaikutteisten osallistumiskanavien puuttuminen niin valtakunnalliselta kuin kunnalliseltakin tasolta.¹²⁰

¹²⁰ Grönlund 2004.

3.10.2008

5 Tulevaisuudennäkymät

5.1 Kehityksen keskeisimmät tekijät ja haasteet

Verkossa tapahtuvan yhteiskunnallisen osallistumisen tulevaisuudenkehityksen erittelyssä on käytetty asiantuntijahaastatteluissa ilmi tulleita näkemyksiä ja ennusteita tulevaisuudesta. Tulevaisuutta koskevia ennustuksia on aina vaikea laatia luotettavasti, ja erityishaasteen verkko-osallistumisen tulevaisuudennäkymien muotoiluun tuovat tutkimusalan suhteellisen nuori ikä ja jatkuva kehitys.

Keskeisimpinä tulevaisuuden kehitystä määrittelevinä muuttujina asiantuntijalausuntojen valossa nähdään paitsi teknologinen kehitys ja sovellutusten käyttöönotto myös kansalaisten oma motivoituminen ja mahdollisuudet teknologian käyttöön. Verkko-sovellutusten käyttöönottoon liittyy keskeisesti myös niiden jalkauttaminen tasapuolisesti kansalaisille. Digitaalisen kuilun kehittyminen, katoaminen tai syventyminen, onkin yksi keskeisimmistä tulevaisuudenkehitystä koskevista kysymyksistä. Eriarvoisuutta ei todennäköisesti synny ainoastaan eri ikäryhmien välille, vaan myös erilaisten etnisten, alueellisten ja sosioekonomisten väestöryhmien kesken.

Kuten useassa asiantuntijalausunnossa todettiin, kulkee verkossa tapahtuva osallistuminen pitkälti käsi kädessä perinteisen osallistumisen kanssa – verkossa toistuvat samat yhteiskunnalliset ilmiöt kuin muussakin toiminnassa. Verkkoa ei voida erotella yhteiskunnasta ja osallistumisesta erilliseksi kokonaisuudekseen, vaan yleiset yhteiskunnalliset syyt ja motivoituminen osallistumiselle tai osallistumatta jättämiselle määrittelevät myös verkossa tapahtuvaa osallistumista. Moni tulevaisuudenkehityksen piirre on myös suoraa seurausta jo olemassa olevista politiikkarakenteista.

Seuraavassa listataan yhdeksän asiantuntijahaastatteluissa esille tullutta, tulevaisuuden verkko-osallistumisen kehityksen kannalta keskeistä haastetta.

1. Yhteiskunnan pirstaloituminen. Perinteinen homogeeninen suomalainen yhteiskunta muuttuu tulevaisuudessa yhä moniäänisemmäksi ja monikulttuurisemmaksi: uudet etniset, kulttuuriset, uskonnolliset ja alueelliset ryhmät saavat helposti äänensä kuuluviin verkon kautta, mutta kenellä on ymmärrys kokonaisuudesta?

2. Yhteiskunnan polarisoituminen. On oletettavissa merkittävää polarisoitumista eri ikäryhmien ja ryhmien toimintatapojen välille: nuoret ovat tottuneita yhteiskunnallisia toimijoita verkossa, kun suuret ikäluokat toimivat mieluummin perinteisillä tavoilla, esimerkiksi äänestämällä. Perinteisiä osallistumisen muotoja ja verkko-osallistumista tulee kehittää käsi kädessä - toinen ei saa eikä voi tulevaisuudessakaan jyrätä toista! Eriarvoistumista verkon käyttöön saattaa heijastua myös eri väestöryhmien tuloerojen kasvaessa edelleen. Edelleen on oletettavissa eriarvoistumista kansalaisten asuinkunnan mukaan: verkko-sovellutusten käyttöönotto vaatii kunnilta sekä taloudellisia että henkilöstöresursseja.

3. Verkossa tapahtuvan osallistumisen kanavointi yhteen ”offline -toiminnan” kanssa osaksi muuta arkista osallistumista ja toimintaa.

4. Verkon luonne. Suurimmasta osasta verkon sovellutuksia puuttuu välitön vuorovaikutus verrattuna esimerkiksi puhelinkeskusteluun tai tapaamiseen. Kuitenkin suurin osa politiikasta on neuvottelua (kirjoittaminen vs. keskustelu). Sähköposti on yhtäältä paluuta kirjepostin valta-asetelmaan – valta on sillä, jota lähestytään.

3.10.2008

5. Motivaation lasku osallistumisessa. Kansalaisten yleinen passiivisuus osallistua yhteisiin asioihin sekä tunne vaikuttamattomuudesta.

6. Poliitiikan rakenne. Poliitiikan alueen kaventuminen ja markkinaehtoistuminen luovat tilanteen, jossa kansalaisilla on mahdollisuus vaikuttaa entistä harvempiin asioihin valintojen siirtyessä markkinoille. Myös päätöksentekoprosessien monimutkainen rakenne ja etäisyys kansalaisista ovat omiaan vähentämään osallistumishalukkuutta sekä verkossa että sen ulkopuolella.

7. Viestintäteknologia, teknologian kehittyminen ja sen hallinta määrittävät teknologian käyttöönottoa ja suhtautumista kehitykseen – sekä kansalaisten että päätöksentekijöiden keskuudessa.

8. Skeptiset asenteet verkko-osallistumista kohtaan. Paikoin sekä kansalaisten että virkamiesten parissa toistetaan mieluummin vanhoja, totuttuja toimintatapoja kuin opetellaan uusia.

9. Taloudelliset resurssit verkkopalvelujen kehittämisessä kunnissa ja valtionhallinnossa.

5.2 Tulevaisuudennäkymä: Suomi vuonna 2020

Seuraavaksi esiteltävä verkko-osallistumisen kehityssuuntaa koskeva tulevaisuudennäkymä on ennuste, joka perustuu asiantuntijahaastattelujen lausuntoihin sekä vallitsevasta yhteiskunnallisesta kehityssuunnasta tehtyihin päätelmiin.

Ennustetaan, että vuoteen 2020 mennessä Suomi on täysin digitalisoitunut maa, jossa kaikki informaatio liikkuu ensisijaisesti digitaalisessa muodossaan.¹²¹

Hallitus on tuonut julki 17. syyskuuta 2008 esityksen, jonka mukaan nopeiden laajakaistayhteyksien (vähintään sata megatavua sekunnissa) tulee olla kaikkien vakinaisten asuntojen sekä yritysten ja julkishallinnon toimipaikkojen ulottuvilla vuoden 2015 loppuun mennessä. Esityksestä on tarkoituksena tehdä hallituksen periaatepäätös, ja sen tavoitteena on kehittää viestintäverkot yhteiskunnan tarpeiden tasalle nyt ja tulevaisuudessa.¹²²

Merkittävää on peilata hallituksen suunnitelmaa Tilastokeskuksen vuoden 2008 tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimuksesta ilmi käyviin lukuihin: tänä päivänä edelleen vajaassa 25 prosentissa suomalaistalouksia ei ole tietokonetta. Lisäksi ilman internetiyhteyttä elää vuonna 2008 vajaat 30 prosenttia suomalaisista kotitalouksista. Ilman internet-yhteyttä olevista kotitalouksista lähes puolet ei ole *halunnut* kotiinsa internet-yhteyttä. Vajaat 50 prosenttia ryhmästä puolestaan kokee, että internet *ei tunnu tarpeelliselta*. Kansalaisten tietotekniikan hallitseminen ja taloudelliset tekijät paljastuivat kyselyssä huomattavasti vähemmän merkityksellisiksi seikoiksi, kun oli kyseessä internet-yhteyden hankkiminen kotiin. Keskeistä olivat ennen kaikkea kansalaisten *asenteisiin* liittyvät seikat: edes tietotekniikan hallitseminen hyvin ei välttämättä syrjäytä alhaista motivaatiota internetin käyttämiseen.

Ilmiö ei kuitenkaan ole poikkeava tarkasteltaessa teknologian käyttöönottoon liittyvää historiaa: Vaikka uusi teknologia vakiintuu käyttöön enemmistön keskuudessa, edelleen tietty osa väestöstä pysyy ”teknologiavastahankaisina” – teknologiasta riippumatta.

¹²¹ Tulevaisuuden verkottuva Suomi 2005.

¹²² Liikenne- ja viestintäministeriö 2008.

3.10.2008

Suomalaisten tietotekninen osaaminen tulee olemaan vastaisuudessakin kansainvälisesti erittäin korkealla tasolla. Tällä hetkellä kaikki työelämään siirtyvät suomalaiset hallitsevat internetin käytön. Suurin kasvu tullaan lähivuosinakin näkemään ikäihmisten tietoteknisten taitojen kehityksessä, ja tulevaisuudessa yhä suurempi osa väestöstä on tottunut verkon käyttäjä jo eläkeikään tullessaan. Vuonna 2020 lähes kaikki suomalaiset lasketaan kuuluvan internetin käyttäjien piiriin. Viranomaispalvelut ja vuorovaikutus hallinnon kanssa toimivat pääosassa sähköisessä muodossaan.

Vaikka suomalaisten todetaan hallitsevan internetin tekninen käyttö vuonna 2020, on olemassa yksittäisiä ihmisiä ja ihmisryhmiä, jotka jäävät tai jättäytyvät sähköisen asioinnin ulkopuolelle, mikäli heitä ei oteta tarkemmin huomioon politiikkaohjelmissa: yhä voimistuvan maahanmuuton myötä monet Suomessa asuvat eivät hallitse internetin käyttöä valtaväestön tavoin. Myös kaikkein iäkkäimpien kansalaisten ryhmittymää ei edelleenkään tavoiteta internetin kautta ilman merkittäviä toimenpiteitä teknologian käyttöön liittyvän motivaation nostamiseksi. Toisaalta myös puhdas teknologiapelko saattaa syrjäyttää tiettyjä henkilöitä syrjään kehityksestä.

Toisaalta myös valtaväestön joukossa on vuonna 2020 henkilöitä, jotka hallitsevat internetin käytön, mutta asioivat verkossa vastoin omaa tahtoaan. Internetin ollessa ainoa virallinen yhteydenottokanava ja paperilomakkeiden poistuttua käytöstä sähköiseen asiointiin on siirryttävä myös niiden, jotka karsastavat internetin käyttöä asiomisessa. Syitä internetin käytön vastenmielisyydelle saattavat olla esimerkiksi kaipuu kasvokkaiseen asiointiin ja henkilökohtaiseen palveluun. Kenties internetin käyttö myös vähenee joissain ihmisryhmissä vastoin tämänhetkisiä arvioita tulevaisuuden ubiikkiyhteiskunnasta? Kenties tulevaisuudessa yhä kasvava väestönosa haluaa elää perinteisten arvojen mukaisesti ja tukea "aitoja" sosiaalisia vuorovaikutussuhteita, perinteisiä henkilökohtaisia palveluja ja hidasta mutta laadukasta elämäntapaa kasvottomien ja automatisoitujen mutta nopeiden verkkotoimintojen sijaan? Yhteiskunnan toimintojen siirryttyä yhä enenemässä määrin verkkoon joutuvat niitä käyttämään myös asenteiltaan niitä vastaan olevat ryhmät. Vaikka kansalaisten tietotekniset taidot ja puitteet täysin sähköistetyille tietoyhteiskunnalle ovat olemassa, kehittyvätkö myös kansalaisten asenteet samansuuntaisesti?

Kansalaisten ja hallinnon väliseen vuorovaikutussuhteeseen on odotettavissa uusia innovaatioita sekä teknisten että sosiaalisten muutosten myötä. Suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle historiaan siirtyvät myös lukuisat perinteiset toimintatavat: uuden viranhaltijakunnan voidaan olettaa haastavan monet perinteet, joita on pidetty yllä vain henkilökohtaisten asenteiden takia. Uudet viranhaltijat ovat omaksuneet internetin käytön jo kouluikäisenä, joten on oletettavaa kansalaisten ja hallinnon välisten verkkosovellusten kehittyvän huomattavasti: nyt aktiivisesti verkkoa käyttävät pääsevät itse suunnittelemaan sähköisiä palveluja ja käyttämään hyödykseen omia kokemuksiaan verkon pitkäaikaisina käyttäjinä.

Aidosti vuorovaikutteiset osallistumisfoorumit ja ylipäänsä avoimuus politiikassa ovat lisääntyneet merkittävästi vuoteen 2020 mennessä. Yhteiskunnan sirpaloituessa entisestään on kuitenkin haastavaa motivoida kansalaiset mukaan valtakunnan tason toimintaan. Oma välitön elinpiiri ja paikallinen toiminta motivoivat kansalaisia toimimaan sekä verkossa että sen ulkopuolella, mutta haastavaa on saada kansalaiset keskustelemaan valtakunnallisista hankkeista – niin verkossa kuin sen ulkopuolella.

Asiantuntijat muistuttavat, että sähköisesti tapahtuvan osallistumisen kehitystä seuraavien vuosien aikana ei voida irrottaa muusta yhteiskunnallisesta osallistumisesta ja sen kehityksestä. Äänestysaktiivisuus on Suomessa laskenut tasaisesti jo noin 40 vuoden ajan. Merkittävää on etenkin nuorten äänestäjien huomattava passiivisuus, ja on olemassa vahvoja viitteitä, että nuorten alhainen äänestysaktiivisuus ei korjaannu iän myötä. Myös järjestöosallistuminen on murroksessa, ja järjestöt kokevat yleisesti vaikeaksi puhutella uusia sukupolvia. Verkko-osallistumisesta on odotettu ratkaisua hiipuvaan osallistumiseen, mutta näyttää todennäköiseltä, että verkko ei ainakaan vuoteen 2020 mennessä ole muodostunut laajasti

3.10.2008

kansalaisten vaikutuskanavaksi. Kuitenkin tietyissä ryhmissä ja tietyissä osallistumistavoissa verkko on muotoutunut jopa ensisijaiseksi vaikutuskanavaksi.

Asiantuntijalausuntojen mukaan edelleen vuonna 2020 yhteiskuntaamme kuuluu kansalaisia, jotka eivät koe yhteiskunnallisten asioiden hoitamista tai politiikan seuraamista tärkeiksi. He eivät seuraa yhteisiä asioita myöskään internetin kautta, vaikka viettäisivätkin muutoin verkossa huomattavan paljon aikaa.

Yhteiskunnallisen osallistumisen aktiivisuudessa tapahtuneita ja tulevaisuudessa tapahtuvia muutoksia ei kuitenkaan ole välttämätöntä nähdä ainutlaatuisena tai edes huolestuttavana kehityksenä:

"[Ajatellaan] että verkossa voitaisiin toteuttaa kreikkalaisen agoran ideaa, että kaikki voivat osallistua. Mutta myös agorassa oli taulut, jossa eri päivinä eri ihmisille lankesi vuorot. Eihän silloinkaan ajateltu, että kaikki vapaat miehet ovat siellä koko ajan."¹²³

"Suurin osa suomalaisista on vaan tyytyväisiä, kun ei tarvitse osallistua. Näin on ollut ennen verkko-osallistumista ja tulee jatkossakin olemaan näin. Osallistuminen kasaantuu, eikä sitä verkolla muuteta sitä perustendenssiä mikä on kaikessa osallistumisessa. Ei siitä tarvitse olla kauhean huolissaan."¹²⁴

Toisaalta, onko tarpeen tyytyä vain harvojen kansalaisten yhteiskunnalliseen panostukseen vain koska asianlaita on ollut aiemminkin niin?

"Kyllä me tarvittaisiin demokratiassa kaikkien käsityksiä eikä vain niiden jotka ovat aktiivisia ja ulospäänsuuntautuneita.--- Demokratia vaatii osallistumista, ihmiset olisivat myös tyytyväisempiä pidempään jos voisivat osallistua."¹²⁵

¹²³ Haastattelu: Juha Nurmela 7.7.2008.

¹²⁴ Haastattelu: Juri Mykkänen 9.7.2008.

¹²⁵ Haastattelu: Marja-Liisa Viherä 28.7.2008.

3.10.2008

Yhteenveto

- Internetissä tapahtuvan osallistumisen kehittymistä on vaikea ennustaa etenkin tutkimusalan lyhyestä iästä ja jatkuvasta kehityksestä johtuen.
- Verkko-osallistumisen kehitys kulkee käsi kädessä muun yhteiskunnallisen kehityksen kanssa, ja on suoraa seurausta tällä hetkellä vallitsevista politiikkarakenteista.
- Lähitulevaisuudessa tietotekniikan hallitseminen laajenee yhä enemmän vanhempiin ikäryhmiin. Kuitenkin edelleen tietoteknisen kehityksen ulkopuolelle jää tiettyjä ihmisryhmiä.
- Julkisten palvelujen tulee tavoittaa myös tulevaisuudessa verkon ulkopuolelle jäävät ryhmät.
- Sähköiset osallistumistavat tulevat yleistymään ja monipuolistumaan lähitulevaisuudessa. Oletettavaa on kansalaisten ja hallinnon välisen vuorovaikutuksen lisääntyminen uusien sovellutusten myötä.
- Verkko-osallistuminen kulkee myös tulevaisuudessa käsi kädessä muun osallistumisen kanssa. Yhä kasvavalle joukolle verkko on kuitenkin ensisijainen toimintaympäristö yhteiskunnallisessa osallistumisessa.

3.10.2008

6 Tietopohjassa havaitut puutteet ja suositukset tutkimuksen kohdentamiseksi

Verkko-osallistumista koskeva tutkimus on vasta lapsenkengissään, ja kehittyy ja muotoutuu tieteenalana nopealla sykkeellä sekä kotimaassa että kansainvälisellä kentällä. Tutkimuskirjallisuuden ja asiantuntijahaastattelujen avulla on paikannettu tarpeita verkko-osallistumista koskevalle tutkimukselle:

1. Tutkimusalan ja sen peruskäsitteiden yhtenäistäminen

Verkko-osallistumisen tutkimusala määrittää sen kirjavuus. Ala on vasta kehittymässä omaan viitekehukseensä, ja toistaiseksi Suomessa tehty tutkimus on toteutettu pääasiassa yksittäisinä ja paikallisina projekteina. Kansainvälisellä tasolla tutkimuksen ja mittareiden yhtenäistämässä on otettu ensimmäinen askel muun muassa Euroopan-laajuisen tutkijayhteisön Demo.netin perustamisen myötä.

Selvityksessä on esitelty tehtyä tutkimusta ja tutkimustuloksia suomalaisten verkko-osallistumisesta. Arvioita verkko-osallistumisen varsinaisesta tilasta on haastavaa esittää tutkimusalan lyhyen historian ja verkko-osallistumisen nopeasti ja jatkuvasti kehittyvästä luonteesta johtuen. Nuoresta iästään ja jatkuvasta kehityksestään johtuen sähköistä osallistumista koskevat käsitteet ja määrittelyt eivät toistaiseksi ole vakiintuneet tutkijoiden parissa. Samoilla käsitteillä viitataan tilanteesta riippuen hyvin erityyppisiin määritelmiin, ja usein niitä käytetään ristikkäin ja päällekkäin. Yksimielisyyttä ei ole esimerkiksi siitä, mitä kaikkea verkko-osallistumisen käsitteellä (eParticipation) ja siihen linkittyvällä sanastolla (muun muassa eGovernment, eGovernance, eDemocracy) täsmälleen ottaen tarkoitetaan. Verkko-osallistumisen käsitteellä voidaan asiayhteydestä riippuen hahmottaa hyvin erilaisia ja todella laajoja sisältöjä – tässä selvityksessä on esitelty yksi näkökulma aihepiiriin.

Tutkimuskentän käsitteistön kirjavuudesta ja eläväisyydestä johtuen tehtyjä empiirisiä tutkimuksia ja tutkimustuloksia on vaikea peilata toisiinsa.¹²⁶ Käytössä olevaa käsitteistöä tulisikin yksinkertaistaa ja yhdenmukaistaa tutkimuskentän yhtenäistämiseksi sekä Suomessa että kansainvälisen tutkijaverkoston parissa. Tutkimusalan yhdenmukaistaminen vaatisi myös muiden tutkimuksessa käytettyjen mittarien yhtenäistämistä. Minkälaisilla yhtenäisillä mittareilla selvitetään sähköisen osallistumisen vaikuttavuutta?

2. Tutkimusta kansalaisten näkökulmasta

Kuten raportista käy ilmi, kansalaiskeskustelua käydään usein kansalaisten tai yksityisten operaattoreiden ylläpitämällä foorumeilla, ja vähemmässä määrin valtionhallinnon ylläpitämällä ja seuraamilla kanavilla.

Suurimmassa osassa verkko-osallistumisesta tehdystä tutkimuksesta on lähtökohtana hallinnon ylhäältä alaspäin suuntautuva tutkimusnäkökulma. Itse käyttäjien näkökulmasta on toistaiseksi tehty melko rajallisesti tutkimusta. Verkkopalvelujen ja niiden kehityksen ja sisältöjen lisäksi olennaista olisi paikantaa mihin ja miten osallistumiskanavia käytetään, ja mitä osallistumisella eri yhteyksissä tarkoitetaan: kansalaisten näkökulmasta osallistumisella voidaan ymmärtää eri asioita kuin viranomaisten. Tärkeää olisi huomioida muun muassa, miten verkko kytetään

¹²⁶ Medaglia 2007.

3.10.2008

osaksi muuta osallistumista ja millaisissa tilanteissa kansalaiset käyttävät verkkoa osallistumiseen.¹²⁷ Tarkennusta kaivataan myös osallistumispalvelujen kartoittamisessa: mihin asioihin kansalaisilla ei ole lainkaan mahdollisuutta vaikuttaa verkon kautta?

Erityistä huomiota vaatii kansalaisten ja päätöksentekijöiden kohtaamisen tutkiminen verkossa. Keskeistä on kansalaislähtöisen ja hallintokeskeisen toiminnan kohtaaminen ja tämän usein epävirallisilla foorumeilla tapahtuvan rajapinnan tutkiminen ja heikkojen signaalien paikantaminen, sillä kansalaisten ja hallinnon välitön vuorovaikutteisuus ei ole toistaiseksi saanut tukevaa jalansijaa tähän asti tehdyssä tutkimuksessa.

3. Uudet, osallistumista edistävät sisältömallit

Tutkimuksessa on paikannettu monia verkko-osallistumista ja sen kehittämistä koskevia rajoitteita. Tulevaisuudessa tarvitaan entistä tarkempaa selvitystä ja käytännön toimenpiteitä näiden rajoitteiden poistamiseksi. Kehitystä vaativat täysin uudenlaiset ja visionääriset, osallistumista edistävät ja tukevat paikalliset ja valtakunnalliset sisältömallit, lajityypit ja välineet. Tämän kehitystyön tulisi tapahtua yhteistyössä hallinnon, asukkaiden ja muiden toimijoiden kanssa.¹²⁸ Samanaikaisesti on otettava huomioon alueelliset erot ja niistä kumpuavat osallistumistarpeet, sillä samoja malleja ei ole useinkaan mielekästä kopioida kunnasta, alueesta tai valtiosta toiseen. Olennaista on eritoten julkisen sektorin aktiivinen panostus verkko-osallistumiseen liittyvän toiminnan kehittämisessä: markkinat eivät ole ratkaisseet tietoyhteiskunnan tasa-arvoiseen kehitykseen liittyviä ongelmia, vaan sähköisten palveluiden tarvitaan kiperästi julkisen vallan aktiivisuutta.

Huomioitavaa on tiettyjen ihmisryhmien, etupäässä nuorten, positiivinen suhtautuminen sähköiseen osallistumiseen ja sen suomiin mahdollisuuksiin. Nuorten ikäryhmässä paikkansa vakiinnuttaneet uudet osallistumuusmuodot, esimerkiksi vaalikoneet ja blogit, eivät kuitenkaan nauti vastaavanlaista suosiota iäkkäämpien parissa. Eri ikäryhmien välille on odotettavissa yhä merkittävämpiä eroja mielekkäiden toimintatapojen toteuttamisessa. Ylipäänsä eri kansalaisryhmien tarpeet eriytyvät yhteiskunnan monimuotoistuessa edelleen: Uusien kulttuuristen, poliittisten ja etnisten yhteiskuntaryhmien syntyminen heijastaa erilaisia näkemyksiä, arvoja ja tarpeita myös tulevaisuuden verkkodemokratiaa kohtaan. Yhteiskunnan kaikkien eri ryhmät on otettava huomioon ja verkko-osallistumisen työkaluja kehittämään kaikkia ryhmiä silmällä pitäen ja yhteistyössä näiden ryhmien kanssa.

4. Systemaattinen seuranta

Useat arviot puoltavat näkemystä, jonka mukaan internetissä osallistuvat lähinnä verkon ulkopuolellakin aktiiviset toimijat, ja verkko on heille vain yksi toimintakanava muiden muodossa. Kuten esimerkiksi arviot sähköisen äänestämisen vaikutuksista osoittavat, verkko itsessään ei tunnu motivoivan passiivisia väestöryhmiä ottamaan kantaa yhteisiin asioihin.

Suomessa toistaiseksi tehdyt sähköisen osallistumisen tutkimukset ovat olleet pääasiassa paikallisia ja projektiluontoisia kokeiluja. Ne eivät ole mahdollistaneet tehokasta sähköisen osallistumisprosessin ja sen vaikuttavuuden tutkimusta. Jatkossa tarvitaan välttämättä pitkäjänteistä ja systemaattista tutkimusta verkko-osallistumisen kehityksen ja muutosten

¹²⁷ Lehtonen 2004.

¹²⁸ Heinonen & al 2000; Lehtonen 2004.

3.10.2008

paikantamiseksi sekä kokonaiskuvan luomiseksi. Tarvitaan syventävää tietoa yleisten sosioekonomisten tekijöiden vaikutuksesta osallistumiseen (ikä, koulutus, asuinpaikka, asema työelämässä, elämänvaihe) sekä toisaalta verkon käyttötavoista, -tarpeista ja -kulttuureista. Ikäryhmittäisen kehityksen seuraamisessa voisi erityiskysymyksenä olla alle 18-vuotiaiden nuorten osallistumismuotojen ja osallistumisinnokkuuden seuranta.

Alan kehitys vaatii Suomelta myös aktiivista otetta kansainvälisellä tasolla kehittymässä olevaan eParticipation-tutkimukseen ja muihin alan EU-hankkeisiin. Panostamalla alan tutkimukseen on Suomen mahdollista pyrkiä kansainvälisen kehityksen etulinjaan.

Yhteenveto

- Tutkimusala kehittyy jatkuvasti ja nopealla tempolla sekä Suomessa että kansainvälisellä tutkimuskentällä.
- Keskeistä on tutkimusalan yhdentäminen selkeyttämällä ja yhdenmukaistamalla käytössä olevaa terminologiaa, ja osallistumisen sekä sen vaikuttamisen mittareita.
- Alalla tehty tutkimus on toistaiseksi ollut pääasiassa hallintolähtöistä – tulevaisuudessa tarvitaan ennen kaikkea kansalaisten näkökulmasta tehtyä tutkimusta verkossa tapahtuvasta osallistumisesta ja sen kehittämisestä.
- Tehtyä tutkimusta määrittää myös projektien paikallisuus ja lyhytkestoisuus. Kehityksen paikantamiseksi tarvitaan enemmän yhtäläisillä muuttujilla tehtyä seurantatutkimusta.

3.10.2008

7 Kirjallisuusluettelo

Aalto-Matturi, S. 2004. Verkostako uuden ajan työväentalo? Verkkoviestinnän mahdollisuudet ammattiyhdistysliikkeessä. Helsinki: Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö.

Anttiroiko, A-V. 2003. eGovernment. eGovernment-alan tutkimuksen ja opetuksen kehittäminen Tampereen yliopistossa. Saatavissa http://www.uta.fi/laitokset/ISI/julkaisut/eGovernment-raportti_1-2002.html#Luku1 [Viitattu 20.8.2008.]

Birch, A. 1996. The concepts and theories of modern democracy. London & New York: Routledge.

Borg, S.2006. Suomen demokratiaindikaattorit. Oikeusministeriön julkaisu 2006:1.

Borg, S. – Moring, T. 2006. Vaalikampanja. Teoksessa Paloheimo, H. (toim.) 2005: Vaalit ja demokratia Suomessa. Helsinki: WSOY.

Buchsbaum, T. 2008. E-democracy and E-Parliament. Thoughts and Standard-setting of the Council of Europe. Saatavissa [http://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/bmeia/media/AOes/e-Democracy/CAHDE_2008/Sofia_IPAIT - Buchsbaum_080610_final.pdf](http://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/bmeia/media/AOes/e-Democracy/CAHDE_2008/Sofia_IPAIT_-_Buchsbaum_080610_final.pdf) [Viitattu 28.8.2008.]

Bäcklund P. 2003: Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Bäcklund, O. 2007. Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus

Demo.net 2008. Saatavissa <http://www.demo-net.org/about-the-e-pn/information-on-demo-net/demo-net-the-e-participation-network> [Viitattu 12.8.2008.]

eDemokratia 2008. Online-keskustelut poliittisena toimintana (ONDIS) –tutkimusprojektin tietokanta. Saatavissa <http://www.edemokratia.uta.fi/> [Viitattu 20.8.2008.]

Estonian National Electoral Committee 2008. Parliamentary elections 2007. Statistics of e-voting. Saatavissa http://www.vvk.ee/english/lvoting_stat_eng.pdf [Viitattu 28.8.2008]

European Commission 2007. Benchmarking in a Policy Perspective: Final Report. Saatavissa http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/benchmarking/index_en.htm [Viitattu 20.8.2008]

di Gennaro, C. & Dutton, W. 2006. The Internet and the Public: Online and Offline Participation in the United Kingdom. Parliamentary Affairs 59 (2006) 2, 299-313.

Grönlund, K. 2004. Cyber Citizens- Mapping Internet Access and Digital Divide in Europe. Teoksessa Norbert Kersting & Harald Baldersheim (eds.) Electronic Voting and Democracy - A Comparative Analysis, p. 20-38. Houndmills & New York: Palgrave Macmillan.

Grönlund, K. – Paloheimo, H. – Wass, H. 2005. Äänestysosallistuminen. Teoksessa Paloheimo, H. (toim.) 2005: Vaalit ja demokratia Suomessa. Helsinki: WSOY.

3.10.2008

Haavisto, I. – Kiljunen, P. – Nyberg, M. 2007. Satavuotias kuntotestissä. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2007. Helsinki: Taloustieto.

Heinonen, A. – Mäkinen, M. – Ridell, S. – Martikainen, A. 2000. Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Paikallisuus verkkomediassa - projektin loppuraportti. Saatavissa <http://www.uta.fi/jourutkimus/Verkkotorilla.htm> [Viitattu 21.8.2008.]

Hintikka, K. A. 2008. Poliitikkaa 2.0 – internet uusien puolueiden alustana. Poliitikka 50 (2008)1, 69–74.

Häyhtiö, T. 2008. Teemana internet ja kansalaisaktivismi. Poliitikka 50 (2008)1, 1-4.

Häyhtiö, T. – Rinne, J. 2006. Hard rock politiikka! Journalismikritiikin vuosikirja 2007. Tiedotustutkimus 1/2007, 132–138.

i2010 Mid-Term Review 2008: ICT Country Profiles. Saatavissa http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/mid_term_review_2008/index_en.htm [Viitattu 20.8.2008.]

i2010 Mid-Term Review 2008. Saatavissa http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/mid_term_review_2008/index_en.htm [Viitattu 20.8.2008.]

Kangas, S. – Kuure, T. (toim.) 2003. Teknologisoitua nuoruus. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta, STAKES.

Karinen, R. – Virtanen, P. – Pekkala, H. 2004. Oskun oppivuodet. Oppivat seutukunnat – hankkeen arvioinnin loppuraportti. Saatavissa <http://www.sitra.fi/julkaisut/raportti37.pdf> [Viitattu 20.8.2008.]

Kettunen, P. 2004. Osallistua vai vaikuttaa? Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut nro 39. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.

Koivumäki, M – Soronen, M.. 2003. Laajakaistapalvelujen käyttötarpeet: internetiä käyttämättömät lähikuvassa. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 27/2003.

Kokkonen, J. 2003. Yksin yhdessä verkossa: Verkkokirkon käyttäjät ja palveluiden merkitys. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kuntalaisten osallistuminen – aloitteet, palaute ja osallistuminen palvelujen suunnitteluun. Saatavissa http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;60;498;114858;127557;128359 [Viitattu 20.8.2008.]

Kuntien verkkopalvelututkimus 2007. Saatavissa http://www.kunnat.net/k_perussivu.asp?path=1;29;355;394;62317 [Viitattu 15.8.2008.]

Lehtonen, P. 2004. Kansalaisten verkko. Sosiaalinen pääoma asukaslähtöisessä verkkojulkisuudessa. Cida, Civic Innovations and Digital Applications –projektin raportti. Tampere: Tampereen yliopisto. Saatavissa <http://www.uta.fi/jourutkimus/CIDAVerkko.pdf> [Viitattu 28.7.2008.]

3.10.2008

Liikenne- ja viestintäministeriö 2008. Nopeat laajakaistayhteydet koko maahan 2015. Saatavissa <http://www.lvm.fi/web/fi/uutinen/view/496259>. [Viitattu 20.8.2008.]

Lintulahti, M. 2006. Tulevaisuuden journalismin jalanjäljillä. Journalismikritiikin vuosikirja 2006. Tiedotustutkimus 1/2006, s. 38-50.

Lusoli, W. 2005. A second-order medium? The Internet as a source of electoral information in 25 European countries. *Information Politics* 10 (2005), 247-265.

Macintosh, A. 2004. Characterizing E-Participation in Policy-Making. Proceedings of the 37th Hawaii International Conference on System Sciences.

Macintosh, A. 2006. eParticipation in Policy-making: the research and the challenges. In Cunningham, P & Cunningham, M. (Eds.), *Exploiting the Knowledge Economy: Issues, Applications and Case Studies*, 364-369.

Mannermaa, M. 2006. *Demokratia tulevaisuuden myllerryksessä*. Helsinki: Eduskunta.

Matikainen, J. 2008. Virkamiesten asennoituminen verkko-osallistumista kohtaan. Julkaisematon raportti. Helsingin yliopiston viestinnän laitos.

McCaughey, M. & Ayers, M.D. (eds.) 2003 *Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice*. Routledge, New York.

Medaglia, R. 2007. The challenged identity of a field: The state of the art of eParticipation research. *Information Polity* 12 (2007)3, 169-181.

Meikle, G. 2002 *Future Active: Media Activism and the Internet*. New York & London: Routledge.

Mykkänen, J. 2008. Candidate Selectors in Finland -esitelmä Institut Finlandais, Paris 18.1.2008.

Norris, P. 1999. "Who Surfs? New Technology, Old Voters and Virtual Democracy", *Democracy.com? Governance in a Networked World*. In *Political Parties and Political Development*, ed. J. M. LaPalombara, Witzner. Princeton: Princeton University Press

Norris, P. 2001. *Digital Divide? Civic Engagement, Information Poverty and the Internet Worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.

Nurmela, J. – Sirkiä, T. 2005. *Tietoyhteiskunta 2004: Kuilusta tasamaalle*. Raportti asukkaiden tieto- ja viestintätekniiikan käytön muutoksista OSKU-alueilla vuodesta 2001 vuoteen 2004. Helsinki: Tilastokeskus, Sitra.

Nurmela, J. – Parjo, L. – Sirkiä, T. 2006. *Kansalaisesta e-kansalainen*. Tilastotutkimusten tuloksia suomalaisten tieto- ja viestintätekniiikan käytöstä 1996–2005. *Katsauksia 2006/1*. Helsinki: Tilastokeskus.

OECD 2001. *Citizens as Partners. OECD handbook on information, consultation and public participation in policy-making*. Saatavissa <http://213.253.134.43/oecd/pdfs/browseit/4201141E.PDF> [Viitattu 27.7.2008.]

3.10.2008

Oikeusministeriö 2006: Sähköisen kuulemisen kehittäminen valtionhallinnossa. Otakantaa-palvelun uudistaminen ja kuulemisjärjestelmän laaja kehittäminen. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2006:6.

Oikeusministeriö 2008a: Sähköisen kuulemisen kehittäminen valtionhallinnossa, II vaihe. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2008:8.

Oikeusministeriö 2008b. www.vaalit.fi [Viitattu 27.8.2008.]

Oikeusministeriö 2008c. www.otakantaa.fi [Viitattu 15.9.2008]

Paakkunainen, K. 2005. Nuorten poliittinen osallistuminen kahdeksassa Euroopan unionin maassa (EUYOUPART). Kansallisten empiiristen tulosten vertailua ja tulkintaa. Saatavissa http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisu/ut/maat_tutkimukset/EUYOUPART.pdf [Viitattu 20.7.2008.]

Paakkunainen, K. 2007. Sukupolvipolitiikka. Nuoret ja eduskuntavaalit 2007. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisoasiain neuvottelukunta.

Paloheimo, H. (toim.) 2005: Vaalit ja demokratia Suomessa. Helsinki: WSOY.

Parjo, L. – Sirkiä, T. – Viherä, M-L. 2008. Information and communication technology in everyday life. Reviews 2008/3. Helsinki: Statistics Finland.

Pekola-Sjöblom, M. - Helander, V. - Sjöblom, S. 2004. Kuntalainen - kansalainen: tutkimus kuntalaisten asenteista ja osallistumisesta 1996–2004.

Pikkala, S. 2006. Kunta kuntalaisosallistumisen edistäjänä. Helsinki: Kuntaliitto.

Political Participation of Young People in Europe – Development of Indicators for Comparative Research in the European Union (EUYOUPART)

Rantanen, H. 2004: Paikallisyhteisöt internetissä. Julkaisujärjestelmät ja kolmas sektori. Sitran raportteja 44.

Rantanen, H. 2005: Nettikioskeja ja laajakaistaa. Kansalaisten tietoyhteiskuntaa rakentamassa. Helsinki: Sitra.

Sassi,S. 2007. Nuorten kuuleminen ja osallistuminen Vantaalla. Projektiraportti 3.9.2007.

Sirkiä, T. – Muttilainen, V. – Kangassalo, P. – Nurmela, J. 2005. Suomalaisten viestintävalmiudet 2000-luvun vuorovaikutusyhteiskunnassa. Osa 2. Katsauksia 2005/2. Helsinki: Tilastokeskus.

Staffans, A. 2004. Vaikuttavat asukkaat: vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Strandberg, K. 2006. Parties, Candidates and Citizens Online. Studies of Politics on the Internet. Turku: Åbo Akademi.

Tala, M. – von Bell, C. (toim.) 2003. Ensin meitä ei uskottu: tositarinoita suomalaisesta tietotekniikasta. Helsinki: Tieturi

3.10.2008

Tilastokeskus 2008. Tieto- ja viestintätekniiikan käyttötutkimus 2008.

Tulevaisuuden verkottuva Suomi 2005. Saatavissa
http://www.tietoyhteiskuntaohjelma.fi/ajankohtaista/tilaisuuksien_materiaali/fi_FI/tilaisuuksien_materiaali/files/11233297000013018/default/KHM_eTampere_310305.pdf [Viitattu 15.9.2008.]

Tuorila, H. 2004. Yli 50-vuotiaat Internet-palvelujen käyttäjinä. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

UN E-Government Readiness Survey 2008. Saatavissa
<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/UN/UNPAN028607.pdf> [Viitattu 2.8.2008.]

Valtiovarainministeriö 2005. Julkishallinnon verkkopalvelut 2004 -selvitys. Saatavissa
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/04_hallinnon_kehittaminen/Omnibus_2006.pdf [Viitattu 20.8.2008.]

Valtiovarainministeriö 2008. Julkishallinnon verkkopalvelut 2007 -selvitys. Saatavissa
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/03_muut_asiakirjat/omnibus_2008.pdf [Viitattu 20.8.2008.]

Vegh, S. 2003. Classifying Forms of Online Activism The case of Cyberprotests against the World Bank. In McCaughey, M. & Ayers, M.D. (eds.) 2003 Cyberactivism. Online Activism in Theory and Practice. Routledge, New York.

Viherä, M-L. 1999. Ihminen tietoyhteiskunnassa. Kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A 1:1999. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.

World Internet Project 2008. Saatavissa <http://www.worldinternetproject.net/>. Viitattu 23.9.2008.